

05/2014

ELÄKETURVAKESKUKSEN RAPORTEJA

Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspäiväraha-, kuntoutus- ja työttömyyshistoria Rekisteripohjainen tarkastelu

Mikko Laaksonen, Jenni Blomgren ja Raija Gould

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

05/2014

ELÄKETURVAKESKUKSEN RAPORTTEJA

Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspäiväraha-, kuntoutus- ja työttömyyshistoria

Rekisteripohjainen tarkastelu

Mikko Laaksonen, Jenni Blomgren ja Raija Gould

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Eläketurvakeskus

00065 ELÄKETURVAKESKUS

Puhelin 029 411 20 • Faksi 09 148 1172

Pensionsskyddscentralen

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Telefon 029 411 20 • Fax 09 148 1172

Finnish Centre for Pensions

FI-00065 Eläketurvakeskus Finland

Telephone +358 29 411 20 • Fax +358 9 148 1172

ISBN 978-951-691-199-4 (nid.)

ISBN 978-951-691-200-7 (PDF)

ISSN-L 1238-5948

ISSN 1238-5948 (painettu)

ISSN 1798-7490 (verkkojulkaisu)

ABSTRAKTI

Raportissa tarkastellaan työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspäiväraha-, kuntoutus- ja työttömyyshistoriaa käyttäen Kelan ja Eläketurvakeskuksen rekisteritietoja yhdistävää aineistoa. Aineistoon poimittiin kaikki 30 vuotta täyttäneet, joiden työ- tai kansaneläkejärjestelmän mukainen työkyvyttömyyseläke alkoi vuoden 2011 aikana. Sairauspäivärahaa saaneiden osuus ja sairauspäivärahopäivien määrä olivat täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä suurempia kuin muilla samanikäisillä jo kymmenen vuotta ennen työkyvyttömyyseläkkeen alkamista. Suurella osalla sairauspäivärahojen määrä oli kuitenkin melko vähäinen ja ensimmäinen yli 60 päivän pituinen sairauspäivärahakausi alkoi vasta viimeisen tai toiseksi viimeisen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltäneen vuoden aikana. Kelan ja työeläkelaitosten järjestämään kuntoutukseen osallistuneiden osuus oli vähäinen ja kuntoutus painottui viimeisiin vuosiin. Sen sijaan työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävä työttömyys oli yleistä. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä oli enemmän sairauspäivärahoja ja kuntoutusta ja vähemmän työttömyyttä kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä.

ABSTRACT

This report examines the sickness allowance, rehabilitation and unemployment history of persons retiring on a disability pension, using data that combines register information from the Social Insurance Institution (Kela) and the Finnish Centre for Pensions. Everyone aged thirty or more whose disability pension based on the earnings-related or the national pension scheme started during 2011 was included in the data. Already ten years prior to the start of disability pension, the share of sickness allowance recipients and the number of sickness allowance days were larger for persons retiring on a full disability pension than for a control group of the same age. For many, however, the number of sickness allowance days was quite modest, and the first period of sickness allowance lasting over 60 days did not begin until the last or second last year preceding disability retirement. The share of participants in rehabilitation arranged by Kela and the earnings-related pension providers was small, and rehabilitation concentrated to the last years. However, unemployment prior to disability retirement proved fairly common. Persons retiring on a partial disability pension had more sickness allowance and rehabilitation and less unemployment than those retiring on a full disability pension.

TIIVISTELMÄ

Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen on keskeinen syy työurien ennenaikaiselle päättymiselle. Työkyvyttömyyseläkkeiden vähentäminen voi siten olla merkittävä keino lisätä työssä vietettyjen vuosien määrää. Työkykyongelmien varhainen havaitseminen ja nopea puuttuminen niihin voivat ehkäistä työkykyongelmien pitkittymistä ja muuttumista pysyväisluontoisiksi. Jotta työkykyongelmiin voitaisiin puuttua nykyistä varhaisemmassa vaiheessa, on työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävien vaiheiden tunteminen tärkeää.

Työkyvyttömyyseläkkeelle siirrytään pääsääntöisesti vasta noin vuoden mittaisen sairauspäivärahaikauden jälkeen. Kertyneiden sairauspäivärahopäivien lukumäärään liittyen on myös muodostettu erilaisia puuttumispisteitä, joissa työkykyongelmia ja jäljellä olevaa työkykyä pyritään selvittämään. Työikäisten kuntoutuksella voidaan ehkäistä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä ja tukea työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön paluuta. Työterveyshuolto koordinoi työkyvyn seurantaa ja sillä on merkittävä rooli pitkäaikaisen työkyvyttömyyden arvioinnissa. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävä työttömyys on kuitenkin yleistä, mikä tuo merkittäviä haasteita työkyvyn seurantaan ja ylläpitämiseen.

Raportissa tarkastellaan työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspäiväraha-, kuntoutus- ja työttömyyshistoriaa käyttäen Kelan ja Eläketurvakeskuksen rekisteritietoja yhdistävää aineistoa. Aineistoon poimittiin kaikki 30 vuotta täyttäneet, joiden työ- tai kansaneläkejärjestelmän mukainen työkyvyttömyyseläke alkoi vuoden 2011 aikana. Sairauspäiväraha- ja kuntoutushistoriaa seurataan yhden vuoden aikajaksoissa 10 vuotta ja työttömyyshistoriaa kuusi vuotta työkyvyttömyyseläkkeen alkamisesta taaksepäin. Tarkastelun pääpaino on täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneissä, joita aineistossa oli 17 208 henkilöä. Lopuksi tarkastellaan työeläkejärjestelmän osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneitä, joita oli 4 222. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneitä verrataan myös iän ja sukupuolen mukaan kaltaistettuihin ei-työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneisiin verrokkeihin.

Sairauspäivärahaa saaneiden osuus oli täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä suurempi kuin muilla samanikäisillä jo kymmenen vuotta ennen työkyvyttömyyseläkkeen alkamista. Työkyvyttömyyseläkkeen lähestyessä sairauspäivärahaa saaneiden osuus kasvoi tasaisesti. Kehitys oli melko samansuuntaista kaikissa työkyvyttömyyseläkkeen diagnoosiryhmissä. Sairauspäivärahaa saaneiden osuus oli kuitenkin koko tarkastelujakson ajan suurempi niillä, jotka siirtyivät työkyvyttömyyseläkkeelle tuki- ja liikuntaelinsairauksien tai masennuksen

vuoksi. Tulokset olivat samansuuntaiset sairauspäivärahopäivien vuosittaista lukumäärää tarkasteltaessa. Kaiken kaikkiaan sairauspäivärahopäivien lukumäärä oli kuitenkin myös työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden joukossa melko vähäinen. Esimerkiksi viimeistä edellisenä vuonna ennen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä sairauspäivärahaa oli saanut noin kolmannes työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä ja sairauspäivärahopäiviä oli keskimäärin noin 25.

Kuudenkymmenen sairauspäivärahopäivän täytyessä Kelan tulisi viimeistään selvittää asiakkaan kuntoutustarve ja tarvittaessa ryhtyä jatkotoimenpiteisiin yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Noin puolella työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä ensimmäinen yli 60 päivän pituinen sairauspäivärahakausi alkoi vasta viimeisen tai toiseksi viimeisen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltäneen vuoden aikana ja kaikilla sellaista ei ollut lainkaan. Vain noin 40 prosentilla vuonna 2011 työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä oli edellisen 10 vuoden aikana ollut vähintään 60 päivän mittainen sairauspäivärahakausi, joka oli alkanut aiemmin kuin kaksi vuotta ennen työkyvyttömyyseläkkeen alkua.

Pääsääntöisesti työkyvyttömyyseläke voi alkaa vasta sen jälkeen kun sairauspäivärahaa on maksettu noin vuoden ajan. Joissakin tilanteissa työkyvyttömyyseläke voidaan kuitenkin myöntää sairauspäivärahan ensisijaisuutta soveltamatta. Analyysissä eroteltiin omaksi ryhmäkseen ne, jotka siirtyivät työkyvyttömyyseläkkeelle ilman sairauspäivärahan ensisijaisuusajan täyttymistä. Kummassakin ryhmässä varhainen sairauspäivärahahistoria oli hyvin samanlainen, mutta kolme vuotta ennen työkyvyttömyyseläkkeen alkua sairauspäivärahaa saaneiden osuus kasvoi voimakkaammin muuta kuin sairauspäivärahareittiä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden ryhmässä. Myös muuta kuin sairauspäivärahareittiä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä sairauspäivärahopäiviä oli enemmän, jos eläkkeen perusteena olivat selkäsairaudet, muut tuki- ja liikuntaelinsairaudet tai masennus.

Kuntoutuksen osalta tarkasteltiin Kelan ja työeläkelaitosten järjestämää kuntoutusta. Kelan kuntoutuksesta mukaan otettiin osallistuminen kuntoutus- ja sopeutumisvalmennukseen, kuntoutuspsykoterapiaan, TYK-toimintaan sekä työhönvalmennukseen, työkokeiluihin ja koulutukseen. Täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä suurempi osuus kuin vertailuryhmästä oli ollut kuntoutuksessa jo kymmenen vuotta ennen työkyvyttömyyseläkkeen alkamista. Kuntoutuksessa olleiden osuus kasvoi selvästi viimeisenä vuotena ennen eläkkeelle siirtymistä, mutta silloinkin vain reilut kuusi prosenttia oli ollut Kelan järjestämässä kuntoutuksessa. Yleisintä oli osallistuminen kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseille, joihin sisältyy esimerkiksi ASLAK-kuntoutus. Kuntoutukseen osallistuneiden osuus oli suurin mielenterveyden häiriöiden vuoksi työkyvyttö-

myyseläkkeelle siirtyneillä. Merkittävä osa Kelan kuntoutuksesta kohdistuu alle 30-vuotiaisiin, joita näissä tarkastelussa ei ollut mukana.

Työelämässä pidempään työskennelleiden ammatillista kuntoutusta järjestävät työeläkelaitokset. Yleisimpiä toimenpiteitä ovat työkokeilu ja työhönvalmennus sekä ammatillinen uudelleen koulutus. Kaiken kaikkiaan työeläkekuntoutus oli tarkasteltavassa joukossa vähäistä. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävänä vuonna vain 1,4 prosenttia oli osallistunut työeläkekuntoutukseen. Työeläkekuntoutus oli yleisintä tuki- ja liikuntaelinten sairauksien takia eläkkeelle siirtyneillä. Työeläkekuntoutuksessa olleiden osuus kasvoi työkyvyttömyyseläkkeen lähestyessä. Myös verrokeilla kuntoutukseen osallistuneiden osuus kasvoi tarkastelujakson aikana, mikä heijastaa työeläkekuntoutuksen yleistymistä 2000-luvulla.

Työttömyyttä tarkasteltiin kuusi vuotta työkyvyttömyyseläkkeen alkamisesta taaksepäin. Täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävä työttömyys oli varsin yleistä. Eläkkeelle siirtyneistä työttömyyspäiviä oli ollut yksittäisiä vuosia tarkasteltaessa noin kolmanneksella, verrokeista noin 15 prosentilla. Yli puolet täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä, mutta vain kolmannes verrokeista oli ollut vähintään jonkin aikaa työttömänä eläkettä edeltävän kuuden vuoden aikana. Työttömyys näytti hieman yleistyvän eläkkeen lähestyessä. Tämä heijastaa kuitenkin suurimmalta osin kalenteriajassa tapahtunutta työttömyyden kasvua vuoden 2008 jälkeen. Työttömyys oli erityisen yleistä niillä, jotka siirtyivät eläkkeelle muiden mielenterveyden häiriöiden kuin masennuksen perusteella. Työttömyys oli selvästi harvinaisempaa ainoastaan kasvainten vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä, mutta heilläkin yleisempää kuin verrokeilla.

Työttömyys oli yleisempää niiden joukossa, jotka siirtyivät työkyvyttömyyseläkkeelle muuta kuin normaalia sairauspäivärahareittiä pitkin. Normaalireitin ulkopuolelta työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet olivat olleet keskimäärin kolmanneksen siirtymistä edeltävästä vuodesta työttömänä, ja viidesosa normaalireitin ulkopuolelta eläkkeelle siirtyneistä oli ollut työttömänä koko edeltävän vuoden.

Edellä olevat tarkastelut koskevat vain täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneitä. Työeläkejärjestelmän mukainen työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää myös osatyökyvyttömyyseläkkeenä, jos työkyky on alentunut vähintään 40 prosentilla, mutta ei täyden työkyvyttömyyseläkkeen myöntämiseen vaadittavalla 60 prosentilla. Pääsääntöisesti osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirrytään suoraan työelämästä ja osatyökyvyttömyyseläkkeen lähtökohtana on ajatus siitä, että työntekoa jatketaan osa-aikaisesti eläkkeen rinnalla. Osatyökyvyttömyyseläkkeessä edeltävää pitkää sairauspäivärahakautta ei edellytetä eivätkä sairauspäivärahan ensisijaisuusajakaikaa koskevat vaatimukset ole voimassa.

Kymmenen eläkkeelle siirtymistä edeltävän vuoden aikana sairauspäivärahaa saaneiden osuus oli osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä suurempi kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä. Sairauspäivärahaa saaneiden osuus kasvoi osatyökyvyttömyyseläkkeen lähestyessä samaan tapaan kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä, ja mielenterveysongelmien perusteella osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä kasvua oli jopa enemmän.

Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden joukossa osallistuminen Kelan kuntoutukseen oli selvästi yleisempää kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä. Erityisen yleistä kuntoutukseen osallistuminen oli mielenterveyden ongelmien vuoksi osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä, joista 22 prosenttia osallistui Kelan kuntoutukseen osatyökyvyttömyyseläkkeen alkamista edeltävänä vuonna. Työeläkekuntoutukseen osallistuneiden osuus oli sekä täydelle että osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä hyvin pieni eläkkeelle siirtymistä edeltävään vuoteen saakka. Eläkkeelle siirtymistä edeltävän vuoden aikana työeläkekuntoutukseen osallistuminen kasvoi selvästi osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä, erityisesti jos työkyvyn heikkeneminen liittyi mielenterveysongelmiin.

Työttömyyshistoria oli osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä selvästi vähäisempää kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden vakiintunut yhteys työelämään lienee myös keskeinen selitys sille, että sairauspäivärahaa saaneita oli heidän joukossaan enemmän kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneissä. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet olivat lisäksi keskimäärin vanhempia ja useammin naisia, jotka saivat sairauspäivärahaa useammin kuin nuoremmat ja miehet.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspoissaolot lisääntyivät työkyvyttömyyseläkkeen lähestyessä, mutta suurella joukolla työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä ei ollut takanaan merkittävää sairauspäivärahahistoriaa. Osittain tämä johtuu työttömyystaustan yleisyydestä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden joukossa. Kuntoutukseen osallistuminen oli vähäistä ja se yleistyi selkeästi vasta viimeisten työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltäneiden vuosien aikana. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä oli kuitenkin selvästi enemmän sairauspäivärahoja ja vähemmän työttömyyttä ja he osallistuivat enemmän kuntoutukseen kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet. Tuloksia pohdittaessa on muistettava, että ne koskevat työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneitä. Siten esimerkiksi henkilöt, jotka ovat palanneet työelämään kuntoutuksen tai yli 60 päivän sairauspäivärahan jälkeen, eivät ole päätyneet tarkasteltavaan joukkoon.

SISÄLTÖ

1 Johdanto	11
2 Työkyvyttömyyseläkettä edeltävä sairauspäiväraha, kuntoutus ja työttömyys	12
3 Aineisto	15
4 Tulokset	22
4.1 Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspäivärahahistoria	22
4.2 Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden kuntoutushistoria	27
4.3 Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työttömyyshistoria	31
4.4 Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet	35
5 Yhteenveto ja pohdinta	41
Lähteet	52

KIRJOITTAJAT

Mikko Laaksonen, Eläketurvakeskus

Jenni Blomgren, Kela

Raija Gould, Eläketurvakeskus

1 Johdanto

Suomessa siirtyy vuosittain työkyvyttömyyseläkkeelle yli 20 000 henkilöä (ETK ja Kela 2013). Työkyvyttömyyseläkkeiden vähentäminen voi siten olla merkittävä keino lisätä työssä vietettyjen vuosien määrää. Työkykyongelmien varhainen havaitseminen ja nopea puuttuminen niihin voivat ehkäistä työkykyongelmien pitkittymistä ja muuttumista pysyväisluontoisiksi. Jotta työkykyongelmiin voitaisiin puuttua nykyistä varhaisemmassa vaiheessa, on työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävien vaiheiden tunteminen tärkeää.

Suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän periaatteena on, että työkyvyttömyyseläke on vasta viimesijaisin vaihtoehto silloin, kun työssä jatkaminen tai työelämään siirtyminen on hankaloitunut työ- tai toimintakyvyn ongelmien takia (Kuuvä 2011). Työkyvyttömyyseläkkeen viimesijaisuutta on pyritty varmistamaan erilaisin keinoin. Eläkkeelle voi pääsääntöisesti siirtyä vasta pitkän sairauspäivärahauden jälkeen, ja kertyneiden sairauspäivärahopäivien lukumäärään liittyen on muodostettu erilaisia puuttumispisteitä, joissa työkykyongelmia ja jäljellä olevaa työkykyä pyritään selvittämään ja tarvittaessa ylläpitämään esimerkiksi työterveyshuollon toimenpitein tai kuntoutuksen keinoin. Yhtenä työkyvyn seurannan ongelmana on pidetty sitä, etteivät kaikki ajatellut toimenpiteet saavuta yhtä hyvin kaikkia väestöryhmiä, kuten esimerkiksi työttömiä.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspäiväraha-, kuntoutus- ja työttömyyshistoriaa käyttäen Kelan ja Eläketurvakeskuksen rekisteritietoja yhdistävää aineistoa. Tutkimus käsittää työ- tai kansaneläkejärjestelmän mukaiselle työkyvyttömyyseläkkeelle vuonna 2011 siirtyneet. Koska seuranta-aika ulottuu 10 vuotta työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisestä taaksepäin, on tutkimus rajattu 30 vuotta täyttäneisiin. Aikaisempaa tutkimusta aihepiiristä on vain työttömyyden (Blomgren ym. 2011a) ja työeläkekuntoutuksen osalta (Juopperi ja Lampi 2012). Nykyinen tarkastelu keskittyy pääasiassa täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneisiin. Lopuksi tarkastellaan osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneitä, joita nykyisin on työeläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvistä joka viides.

Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltäviä vaiheita tarkastellaan myös samaan aikaan julkaistavassa työkyvyttömyyseläkettä hakeneiden asiakirjoihin perustuvassa tutkimuksessa (Gould ym. 2014). Tekeillä on myös työkyvyttömyyseläkettä hakeneiden haastatteluihin ja työkyvyttömyyseläkeprosessin eri toimijoiden haastatteluihin perustuvat tutkimukset.

2 Työkyvyttömyyseläkettä edeltävä sairauspäiväraha, kuntoutus ja työttömyys

Suomalaisessa sosiaaliturvajärjestelmässä sairauspäiväraha on tarkoitettu korvaamaan ansionmenetystä lyhyen työkyvyttömyyden aikana (L 1224/2004). Sairauspäivärahaa voidaan myöntää enintään noin vuoden ajaksi. Jos työkyvyttömyys tämän jälkeen edelleen jatkuu, voidaan hakijalle myöntää työkyvyttömyyseläke. Työkyvyttömyyseläkettä voidaan maksaa työeläke- tai kansaneläkejärjestelmän perusteella (L 369/2006; L 568/2007). Työeläkejärjestelmän mukaista työkyvyttömyyseläkettä kertyy ansaittujen työ- tai yrittäjätulojen perusteella. Kansaneläkettä taas maksetaan, jos työuraa ei ole tai se on niin vähäinen, että kertyneen työeläkkeen määrä jää alle kansaneläkkeen maksamisen tulorajan. Useimmiten pelkkää kansaneläkettä saavat ovat nuoria, jotka eivät koskaan ole olleet mukana työelämässä.

Täyden työkyvyttömyyseläkkeen saaminen edellyttää työkyvyn alenemista vähintään 60 prosentilla. Työeläkejärjestelmän mukainen työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää myös osatyökyvyttömyyseläkkeenä, jos työkyky on alentunut vähintään 40 prosentilla. Useimmiten osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirrytään suoraan työelämästä, ja osatyökyvyttömyyseläkkeen lähtökohtana on ajatus siitä, että työntekoa jatketaan osa-aikaisesti eläkkeen rinnalla. Edeltävää pitkää sairauspäivärahakautta ei edellytetä eivätkä sairauspäivärahan ensisijaisuusaikaa koskevat vaatimukset ole voimassa. Kansaneläkejärjestelmässä ei osatyökyvyttömyyseläkettä vastaavaa vaihtoehtoa ole.

Sairauspäiväraha on yleensä ensisijainen työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Työkyvyttömyyseläke voi siten alkaa vasta sen jälkeen kun henkilö on ensin saanut sairauspäivärahaa määrätyn ajan. Työeläkejärjestelmässä ensisijaisuusaikaan sisältyy sairauspäivärahan enimmäisajan 150 ensimmäistä päivää ja sitä seuraavat viisi kalenterikuukautta. Täysi työkyvyttömyyseläke alkaa tällöin aikaisintaan sairauspäivärahan ensisijaisuusajan päättymistä seuraavan kuukauden alusta. Kansaneläkejärjestelmän mukainen työkyvyttömyyseläke voi alkaa yleensä päivärahakautta vastaavan ajan kuluttua, vaikka henkilöllä ei olisi ollut oikeutta sairauspäivärahaan tai sitä ei olisi jäänyt maksettavaksi. Jos henkilölle on myönnetty työeläkelakien mukainen eläke, kansaneläkejärjestelmän mukainen eläke voi kuitenkin alkaa samasta ajankohdasta, josta työeläke on myönnetty.

Työkyvyttömyyseläke voidaan kuitenkin joissakin tilanteissa myöntää ensisijaisuusaikaa soveltamatta. Jos eläkkeen edellytykset täyttyvät ja työkyvyttömyys-

eläke on sairauspäivärahaa suurempi, voi olla edullista hakea suoraan työkyvyttömyyseläkkeelle. Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että sairauspäivärahareitin ohi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen on verraten yleistä. Noin neljännes kaikista vuonna 2004 työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä siirtyi työkyvyttömyyseläkkeelle ilman edeltävää noin vuoden mittaista sairauspäivärahakautta. Osuus oli suurempi toisaalta pelkälle työeläkkeelle siirtyneillä ja toisaalta pelkälle kansaneläkkeelle siirtyneillä, mutta pienempi niillä, jotka saivat eläkettä molemmista järjestelmistä (Blomgren ym. 2011a).

Työikäisten kuntoutuksella on tärkeä rooli työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen ehkäisemisessä ja myöhentämisessä sekä jo työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön paluun tukemisessa. Suomessa työikäisten kuntoutuksen järjestämistä vastuu jakautuu pääasiassa Kelan, työeläkelaitosten, kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon sekä työ- ja elinkeinohallinnon kesken. Lisäksi kuntoutusta korvataan sotilasvamma-, liikennevakuutus- ja tapaturmavakuutuslakien perusteella (Autti-Rämö ym. 2012; Kuntoutusportti 2014).

Kela ja työeläkelaitokset ovat keskeisiä työikäisten ammatillisen kuntoutuksen järjestäjiä. Ammatillinen kuntoutus on suunnattu työikäisille, joiden työkyky on heikentynyt tai joilla on työkyvyn menettämisen uhka lähivuosina. Kuntoutuksen tarkoituksena on edistää työssä jaksamista, työhön palaamista tai työikäisen nuoren työelämään pääsyä (Kela 2013a, ETK 2013a). Kelan ammatillisen kuntoutuksen ensisijainen kohderyhmä ovat henkilöt, jotka eivät ole olleet pitkään työelämässä sekä työelämän ulkopuolella olevat, nuoret ja vajaakuntoiset (Autti-Rämö ym. 2012; Tuisku ym. 2013). Lakisääteisenä ammatillisena kuntoutuksena Kela järjestää muun muassa ammatillista ja muuta koulutusta, työhönvalmennusta, työ- ja koulutuskokeiluja sekä TYK-kuntoutusta eli työkykyä ylläpitävää ja parantavaa valmennusta. Lakisääteisen kuntoutuksen lisäksi Kela järjestää harkinnanvaraista ammatillista kuntoutusta, johon luetaan esimerkiksi ammatillisesti syvennetty lääketieteellinen kuntoutus (ASLAK) ja sairausryhmäkohtaiset kuntoutuskurssit. Kela korvaa myös kuntoutuspsykoterapiaa, jonka tavoitteena on tukea ja parantaa kuntoutujan työ- ja opiskelukykyä, jos se on mielenterveyden häiriön vuoksi uhattuna (Autti-Rämö ym. 2012).

Työelämässä pidempään työskennelleiden ammatillisen kuntoutuksen ensisijaisena järjestäjänä ovat työeläkelaitokset. Työeläkelaitosten ammatillinen kuntoutus käsittää kuntoutusmahdollisuuksia selvittäviä tutkimuksia, työkokeiluja, työhönvalmennusta, uudelleen koulutusta, elinkeinotukea tai muita näihin rinnastettavia toimenpiteitä. Työkokeilu ja työhönvalmennus kattoivat 40 prosenttia ja

koulutus 31 prosenttia työeläkekuntoutuksen toimenpiteistä vuonna 2012 (ETK 2013a).

Työkyvyn tukemisen ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen ehkäisemisen prosessit on rakennettu pitkälti työelämässä olevia ajatellen (Saikku 2013). Työttömät ovat tässä suhteessa oma erityisryhmänsä. Työssä olevien osalta työterveyshuollolla on merkittävä rooli pitkäaikaisen työkyvyttömyyden arvioinnissa, mutta työttömät ovat työterveyshuollon ulottumattomissa. Vastuu työttömien terveydenhuollosta on kunnalla ja kuntoutusvastuu puolestaan pääasiassa työ- ja elinkeinohallinnolla ja Kelalla. Työsuhteen puuttuessa työkyvyn ylläpitäminen ja edistäminen, kuntoutustarpeen selvittäminen, kuntoutukseen ohjaus ja kuntoutuksen jälkeinen työssä selviytymisen seuranta voivat siten hankaloitua. Työttömien kohdalla on yleistä, ettei hoitava lääkäri kirjoita todistusta sairauspäivärahan hakemista varten (TEM 2011). Jos sairauspäivärahaa ei makseta, ei työkyvyttömyyden pitkittymistä voida seurata sairauspäivärahajärjestelmän kontrollipisteiden avulla.

Työttömyyden huomioimisen tärkeyttä korostaa se, että työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävä työttömyys on varsin yleistä. Vuonna 2004 työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä 23 prosenttia oli ollut yli kaksi vuotta työttömänä edeltävien 4–5 vuoden aikana. Näiden lisäksi 16 prosenttia oli ollut työttömänä ainakin jonkin aikaa (Blomgren ym. 2011a). Vuonna 2010 työeläkejärjestelmän mukaiselle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työsuhteiden voimassaolo väheni selvästi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltäneiden viiden vuoden aikana (Juopperi ja Lampi 2012).

3 Aineisto

Aineistoon poimittiin kaikki vähintään 30-vuotiaat, joiden työkyvyttömyyseläke alkoi vuoden 2011 aikana (n=21 863). Työkyvyttömyyseläkkeet sisälsivät yksityisen ja julkisen sektorin työeläkkeet sekä kansaneläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeet. Henkilöt, joilla kahden edellisen vuoden aikana oli ollut voimassa oleva työkyvyttömyyseläke, jätettiin kuitenkin aineiston ulkopuolelle (n=433), jolloin aineistoon jäi 21 430 henkilöä. Heistä 4 222 sai työeläkejärjestelmän osatyökyvyttömyyseläkettä tai osakuntoutustukea. Täyttä työkyvyttömyyseläkettä sai 17 208 henkilöä, joista 7 686 (45 %) sai sekä työeläkejärjestelmän että kansaneläkejärjestelmän eläkettä, 8 653 (50 %) sai vain työeläkettä, ja 869 (5 %) sai vain kansaneläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkettä.

Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet jaettiin työkyvyttömyyseläkkeen perusteena olevan sairauden mukaan yhdeksään diagnoosiryhmään. Ryhmitys perustui ICD-10 luokitukseen: masennus (F32-F33), muut mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt (muut pääluokkaan F kuuluvat sairaudet), selkäsairaudet (M40-M54), muut tuki- ja liikuntaelinsairaudet (muut pääluokkaan M kuuluvat sairaudet), verenkiertoelinten sairaudet (I00-I99), kasvaimet (C00-D48), hermoston sairaudet (G00-G99), vammat ja tapaturmat (S00-T98) ja muut sairaudet. Osa tuloksista esitetään käyttäen karkeampaa jaottelua: mielenterveyden häiriöt, tuki- ja liikuntaelinsairaudet, muut sairaudet.

Lisäksi kullekin vuonna 2011 täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneelle poimittiin diagnoosiryhmittäin viisi iän ja sukupuolen mukaan kaltaistettua verrokkia niiden sosiaalivakuutettuun väestöön kuuluvien joukosta, jotka eivät siirtyneet työkyvyttömyyseläkkeelle vuonna 2011. Myös aikaisempina vuosina työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet jätettiin vertailuväestöstä pois.

Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspäiväraha-, kuntoutus- ja työttömyyshistoriaa tarkasteltiin työkyvyttömyyseläkkeen alkamispäivästä taaksepäin yhden vuoden aikajaksoissa. Tarkastelun lähtöpiste oli ensimmäisen työkyvyttömyyseläkkeen alkamispäivämäärä. Työeläkkeen ja kansaneläkkeen myöntämistä koskevat päätökset tehdään erikseen, mutta koordinoitusti. Jos henkilö sai sekä työeläkettä että kansaneläkettä, ne alkoivat yleensä yhtä aikaa. Jos alkamispäivät kuitenkin poikkesivat toisistaan, työeläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeen alkamispäivämäärä oli yleensä aikaisempi. Verrokkien kohdalla sairauspäiväraha-, kuntoutus- ja työttömyyshistoriaa tarkasteltiin työkyvyttömyyseläk-

keelle siirtyneiden keskimääräisestä työkyvyttömyyseläkkeen alkamispäivästä (19.6.2011) taaksepäin.

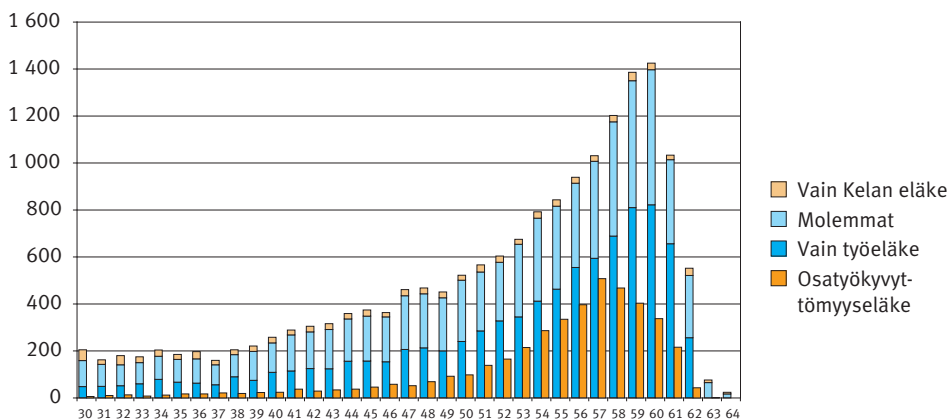
Koska tässä raportissa seurataan sairauspäiväraha- ja kuntoutushistoriaa 10 vuotta työkyvyttömyyseläkkeen alkamisesta taaksepäin, on tarkastelu rajattu 30 vuotta täyttäneisiin. Työttömyyshistoriaa tarkastellaan aineiston saatavuudesta johtuen vain kuusi vuotta työkyvyttömyyseläkkeen alkamisesta taaksepäin.

Kuviossa 3.1 on esitetty vuonna 2011 työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet 30 vuotta täyttäneet iän mukaan eroteltuna täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneisiin ja osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneisiin. Jotta tarkasteltavan joukon koostumuksesta saadaan parempi käsitys, täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet on edelleen jaettu vain kansaneläkettä saaviin, molemmista järjestelmistä työkyvyttömyyseläkettä saaviin ja vain työeläkettä saaviin. Jatkossa työ- ja kansaneläkettä saavien osaryhmiä ei kuitenkaan enää erotella. Vain kansaneläkettä saavien osuus aineistossa on pieni, sillä pelkkää kansaneläkettä saavat ovat pääosin alle 30-vuotiaita, jotka on rajattu tämän selvityksen ulkopuolelle.

Kuvio 3.1.

Vuonna 2011 työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet vähintään 30-vuotiaat iän ja eläkejärjestelmän mukaan.

Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet (lukumäärä)

Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen yleistyy iän myötä, erityisesti 40 ikävuoden jälkeen (kuvio 3.1). Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet ovat keskimäärin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneitä vanhempia (mediaani-ikä 56 vs. 54 vuotta). Täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä pelkkää kansaneläkettä saavia on kaikissa tarkastelluissa ikäryhmissä vähän. Pelkkää työeläkettä saavi-

en osuus kasvaa vanhempiin ikäryhmiin siirryttäessä. Työeläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää alle 63-vuotiaille, kun taas kansaneläkejärjestelmässä ikäraja on 65 vuotta. Tässä luokittelussa pelkkää kansaneläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkettä saaviksi on katsottu vain ne yli 62-vuotiaat, jotka eivät saa työeläkejärjestelmän vanhuuseläkettä.

Muuttujat

Sairauspäivärahat. Tiedot korvatuista sairauspäivärahapäivistä saatiin Kelan rekisteristä. Tiedosto sisältää kaikki omavastuuajan (yleensä sairastumispäivä ja yhdeksän sitä seuraavaa arkipäivää) jälkeen maksettujen sairauspäivärahakausien alkamis- ja loppumispäivät sekä korvattujen sairauspäivärahapäivien lukumäärät. Sairauspäivärahan maksamista tarkasteltiin vuosittain (365 päivän jaksoissa) työkyvyttömyyseläkkeen alkamisesta taaksepäin edeltävän 10 vuoden ajan. Sairauspäivärahakauden pituus laskettiin kalenteripäivinä (ei korvauspäivinä) päivärahajaksojen alkamis- ja loppumispäivien perusteella. Sairauspäivärahaa voidaan maksaa kuudelta päivältä viikossa (ma–la), joten etuusjaksolle kertyy kalenteripäiviä hieman enemmän kuin varsinaisia etuuspäiviä. Sairauspäivärahajaksot sisältävät sekä päivärahansaajalle itselleen maksetut että työnantajalle maksetut päivät niissä tapauksissa, joissa työnantaja on maksanut sairauslomalla olevalle palkkaa. Sairauspäivärahan enimmäissuoritus aika on yleensä 300 korvauspäivää, mikä vastaa noin vuoden pituista ajanjaksoa.

Tarkastelimme myös milloin vuonna 2011 työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneille oli ensimmäisen kerran maksettu sairauspäivärahaa vähintään 60 korvauspäivältä. Katkaisukohta valittiin sen mukaan, että Kelan on selvitettävä henkilön kuntoutustarve viimeistään silloin, kun sairauspäivärahan enimmäisaikaan luetta-
vien päivien lukumäärä ylittää 60. Tarkastelujaksoina käytettiin edellä mainittuja ja kymmentä vuoden mittaista jaksoa. Jakson aikana alkaneiden sairauspäivärahakausien korvauspäivät laskettiin yhteen ja kaikki päivät merkittiin sille vuodelle, jonka aikana sairauspoissaolokausi oli alkanut. Yli kymmenen vuotta aikaisempia sairauspäivärahakausia ei huomioitu.

Analyyseissä eroteltiin omiksi ryhmikseen myös ne, jotka siirtyivät työkyvyttömyyseläkkeelle sairauspäivärahan maksamisen enimmäissuoritusajan täytyttyä ja ne, jotka siirtyivät työkyvyttömyyseläkkeelle muuta kuin tätä normaalia sairauspäivärahareittiä pitkin. Tässä tarkastelussa laskettiin yhteen kahden viimeisen vuoden aikana kertyneet korvauspäivät. Kelan maksamien sairauspäivärahojen lisäksi päivärahakertymän laskennassa huomioitiin tapaturma-, liikenne- ja sotilas-

tapaturmavakuutuksen perusteella korvatut etuuspäivät, joista saatiin tieto Eläketurvakeskuksen rekisteristä. Näitä päivärahoja on sairauspäivärahoihin verrattuna vähän ja tiedot olivat saatavilla vain vuodesta 2005 eteenpäin, minkä vuoksi niitä ei muissa tarkasteluissa huomioitu.

Kuntoutus. Kuntoutuksen osalta tarkasteltiin Kelan ja työeläkelaitosten järjestämään kuntoutukseen osallistumista. Julkisen sektorin sosiaali- ja terveydenhuollon, työ- ja elinkeinohallinnon sekä sotilasvamma-, liikennevakuutus- ja tapaturmavakuutuslakien perusteella järjestetty kuntoutus jäivät käyttökelpoisten aineistojen puutteesta johtuen tarkastelujen ulkopuolelle. Työeläkelaitosten järjestämä kuntoutus on aina työelämätavoitteista. Myös Kelan kuntoutustoimenpiteistä on pyritty ottamaan huomioon vain työelämätavoitteiseen kuntoutukseen osallistuminen, vaikkakaan aina ei ole yksiselitteisesti mahdollista määritellä, millä kuntoutuksella tällainen tavoite on. Vuoden 2014 alusta Kelan kuntoutusetuuksia koskevasta laista poistettiin vaatimus työkyvyttömyyden uhasta ammatillisen kuntoutuksen perusteena. Opiskelukyvyn olennainen heikentyminen puolestaan lisättiin kuntoutuksen käynnistämisen perusteeksi. Kuntoutukseen osallistumista tarkasteltiin yhden vuoden jaksoissa 10 vuotta työkyvyttömyyseläkkeen alkamispäivästä taaksepäin.

Kelan järjestämisvastuulla olevasta sekä harkinnanvaraisesta ammatillisesta kuntoutuksesta huomioitiin osallistuminen kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseille, työkykyä ylläpitävään TYK-toimintaan, kuntoutuspsykoterapiaan sekä työhönvalmennukseen, työkokeiluihin ja ammatti- ja muuhun koulutukseen. Vaikeavammaisen lääkinnällistä kuntoutusta ei huomioitu, vaikka myös sillä on työtai toimintakyvyn parantamiseen tähtääviä tavoitteita. Erilaisia kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseja ei aineistossa saatu eriteltyä. Kelan kuntoutustilaston perusteella selvästi suurin kokonaisuus tässä ryhmässä on ASLAK-kuntoutus, joka on luonteeltaan ennalta ehkäisevää varhaiskuntoutusta. Myös tuki- ja liikuntaelinongelmista kärsivien työ- ja toimintakyvyn parantamiseen tähtäävät Tuleskurssit ovat yleisiä. Sopeutumisvalmennuskurssit käsittivät yhdeksän prosenttia kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseille osallistuneista (Kela 2013a). Kelan kuntoutukseen osallistuminen määriteltiin huomioimalla ne henkilölle myönnetyt kuntoutusjaksot, joista Kela maksoi kustannuksia.

Työeläkekuntoutus määriteltiin maksetun kuntoutusrahan tai kuntoutuskorotuksen perusteella. Koska työeläkekuntoutuksen kuntoutusetuuksia maksetaan vain toteutuneiden kuntoutusjaksojen perusteella, voidaan tietojen olettaa olevan tässä suhteessa vertailukelpoisia Kelan kuntoutusjaksoja koskevien tietojen kanssa. Työeläkekuntoutuksen toimenpiteet ovat pääosin olleet työkokeiluja ja työ-

hön valmennusta sekä työhön tai ammattiin johtavaa uudelleen koulutusta (ETK 2013a). Pieni osa työeläkekuntoutuksesta, kuten yrittäjille tarkoitetut laitteet ja elinkeinotuki, eivät näy maksetuissa kuntoutusetuuksissa.

Työttömyys. Työttömyys määriteltiin maksettujen työttömyyskorvausten perusteella, joista saatiin tiedot Eläketurvakeskuksen rekisteristä vuodesta 2005 eteenpäin. Tiedot sisälsivät omavastuuajan jälkeen maksetun ansiosidonnaisen työttömyyskorvauksen, peruspäivärahan ja työmarkkinatuen. Työttömyyttä tarkasteltiin vuosittain kuusi vuotta työkyvyttömyyseläkkeen alkamisesta taaksepäin, ja työttömyysjaksojen pituudet laskettiin kalenteripäivinä työttömyysjaksojen alku- ja loppupäivämäärien perusteella.

Työttömyysturvalaissa (L 1290/2002) on säännös, jonka mukaan sairauspäivärahaa 300 päivän maksimajan saanut henkilö voi toimeentulonsa turvaamiseksi saada työttömyyskorvausta työkyvyttömyyseläkepäättöksen odotusajalta. Jos henkilö oli saanut työttömyyskorvausta 300 sairauspäivärahopäivän täyttymisen jälkeen koko sairauspäiväkauden päättymisen ja työkyvyttömyyseläkkeen alkamisen välisen ajan (76 henkilöä), ei tässä tutkimuksessa näitä päiviä huomioitu viimeisen työkyvyttömyyseläkettä edeltävän vuoden työttömyyspäiviä laskettaessa.

Taustatekijät. Tutkimuksen taustatekijöinä käytettiin sukupuolta, ikää, koulutustasoa, sosioekonomista asemaa ja asuinkunnan kaupungistumisastetta. Tiedot taustatekijöistä ovat vuoden 2010 lopusta. Iän perusteella aineisto jaettiin kolmeen ryhmään: 30–44-vuotiaat, 45–54-vuotiaat ja 55–64-vuotiaat. Tieto koulutustasosta saatiin Tilastokeskukselta ja henkilöt jaettiin sen perusteella neljään luokkaan: perusasteen, keskiasteen, alemman korkea-asteen tai ylemmän korkea-asteen koulutuksen saaneisiin. Sosioekonomisen aseman muodostamisessa yrittäjät erotettiin ensin omaksi ryhmäkseen Eläketurvakeskuksen yrittäjävakuutustiedon perusteella. Palkansaajat jaettiin tämän jälkeen työntekijöihin, alempiin toimihenkilöihin ja ylempiin toimihenkilöihin Tilastokeskuksen ammattinimikkeen perusteella. Mikäli vuoden 2010 ammattinimike puuttui, käytettiin aikaisempaa tietoa. Niistä, joiden sosioekonominen asema oli edelleen puuttuva, erotettiin tämän jälkeen omaksi ryhmäkseen vielä ne, jotka olivat vuoden 2009 tai 2010 lopussa työttömänä sen mukaan olivatko he olleet työttömyysturvan piirissä vuoden viimeisenä päivänä. Asuinkunnan kaupungistumisasteen mukaan henkilöt jaettiin pääkaupunkiseudulla, muissa kaupungeissa, taajamissa tai maaseudulla asuviin.

Taulukko 3.1.

Vuonna 2011 työkyvyttömyyseläkkeelle vähintään 30-vuotiaana siirtyneet työkyvyttömyyseläkkeen diagnoosin ja taustatekijöiden mukaan (%).

	Kaikki	Täysi työkyvyttömyyseläke			Osaeläke	Verrokit
		kaikki	spr-reitti	muu reitti		
	21 430	17 208	13 630	3 578	4 222	86 040
Työkyvyttömyyseläkkeen diagnoosi						
masennus	15	16	17	12	12	16
muu mielenterveys	12	13	12	18	4	13
selkäsairaudet	16	13	13	14	27	13
muu tules	21	18	19	17	30	18
verenkiertoelinten sairaudet	8	8	9	6	6	8
kasvaimet	7	8	8	7	3	8
hermoston sairaudet	7	7	7	10	7	7
vammat	6	7	8	6	3	7
muut syyt	8	8	7	10	9	8
Sukupuoli						
miehet	49	54	54	52	30	54
naiset	51	46	46	48	70	46
Ikäryhmä						
30–44 vuotta	17	20	21	17	7	20
45–54 vuotta	30	31	31	28	29	31
55–64 vuotta	52	49	48	55	64	49
Koulutustaso						
perusaste	29	31	30	35	19	20
keski-aste	52	51	52	49	52	42
alempi korkea-aste	11	10	10	10	18	17
ylempi korkea-aste	8	7	8	7	11	21
Sosioekonominen asema						
yrittäjä	9	10	11	7	8	12
ylempi toimihenkilö	8	7	7	7	12	20
alempi toimihenkilö	29	25	26	21	44	32
työntekijä	40	42	43	35	35	29
työtön	8	10	8	16	1	2
puuttuva	5	7	5	13	0	4
Kuntaryhmitys						
pääkaupunkiseutu	14	15	15	14	14	19
muu kaupunki	48	48	47	48	51	47
taajama	18	19	19	18	18	17
maaseutu	18	19	19	19	16	16

Taulukossa 3.1 on esitetty vuonna 2011 työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sekä täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneille poimittujen iän ja sukupuolen mukaan kaltaistettujen verrokkien (ei-eläkkeelle siirtyneet) jakautuminen taustatekijöiden mukaan. Taulukossa esitetään erikseen myös täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle ja osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet. Täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet ovat edelleen jaettu normaalia sairauspäivärahareittiä ja muuta reittiä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneisiin. Näitä reittejä vertaillaan luvussa 4.1. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle ja täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneitä vertaillaan luvussa 4.4.

Taulukosta 3.1 nähdään, että yleisimpiä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen syitä olivat selkäsairaudet ja muut tuki- ja liikuntaelinten sairaudet sekä masennus ja muut mielenterveysongelmat. Noin puolet kaikista työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä oli naisia ja noin puolet oli 55 vuotta täyttäneitä. Yli puolella oli keskiasteen koulutus ja lähes kolmanneksella perusasteen koulutus. Neljäkymmentä prosenttia oli sosioekonomiselta asemaltaan työntekijöitä ja melkein kolmannes alempia toimihenkilöitä. Kahdeksan prosenttia oli työttömänä. Lähes puolet työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä asui kaupungeissa pääkaupunkiseudun ulkopuolella.

Verrokkit olivat paremmin koulutettuja, useammin ylempiä toimihenkilöitä ja harvemmin työttömiä kuin työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet.

4 Tulokset

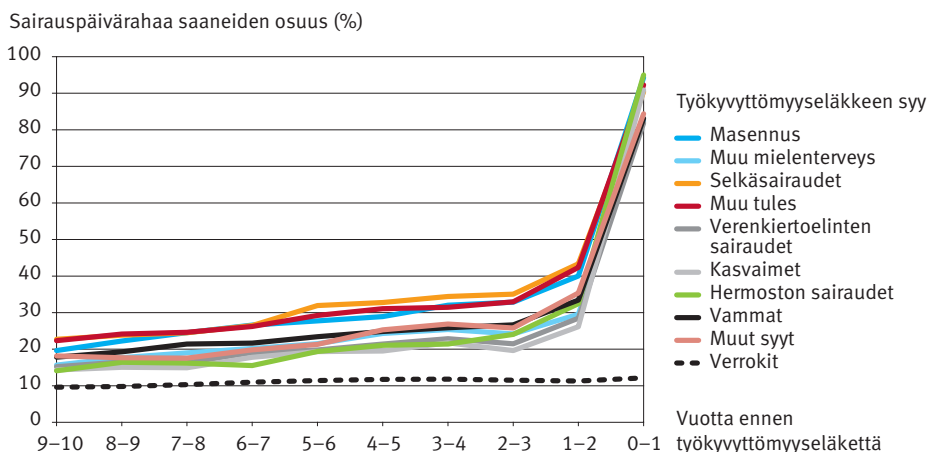
4.1 Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspäivärahahistoria

Kuviossa 4.1 esitetään niiden vuonna 2011 täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden osuus, jotka saivat Kelan korvaamaa sairauspäivärahaa työkyvyttömyyseläkettä edeltävän 10 vuoden aikana. Tarkastelu on tehty yhden vuoden jaksoissa työkyvyttömyyseläkkeen alkamispäivästä taaksepäin ja eriteltynä työkyvyttömyyseläkkeen perusteena olevan sairauden mukaan yhdeksään ryhmään. Sairauspäivärahan diagnosiin ei kiinnitetä tässä huomiota, vaan mukana on minä tahansa sairauden perusteella maksetut päivärahat.

Viimeisen vuoden aikana ennen työkyvyttömyyseläkkeen alkamista 90 prosenttia työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä sai sairauspäivärahaa. Viimeisenä vuonna sairauspäivärahaa saaneiden suuri määrä johtuu luonnollisesti siitä, että sairauspäiväraha on työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden ensisijainen, ja tavallisesti työkyvyttömyyseläke voi alkaa vasta noin 300 sairauspäivärahapäivän jälkeen. Tähän työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen normaalireittiin on kuitenkin erilaisia poikkeuksia, minkä vuoksi kaikki eivät ole saaneet sairauspäivärahaa työkyvyttömyyseläkettä edeltäneen vuoden aikana. Päähuomio kuviossa kannattaa kuitenkin kohdistaa viimeistä vuotta edeltäneeseen sairauspäivärahahistoriaan.

Kuvio 4.1.

Vuonna 2011 täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspäivärahahistoria edellisen 10 vuoden aikana.

Työkyvyttömyyseläkkeen alkamista edeltävän kymmenen vuoden aikana sairauspäivärahaa olivat useimmin saaneet ne, jotka jäivät vuonna 2011 työkyvyttömyyseläkkeelle selkäsairauksien, muiden tuki- ja liikuntaelinsairauksien tai masennuksen vuoksi. Näissä ryhmissä noin 20 prosenttia oli saanut sairauspäivärahaa jo 10 vuotta ennen työkyvyttömyyseläkkeen alkamista ja noin 40 prosenttia oli saanut sairauspäivärahaa viimeistä edellisenä vuonna ennen työkyvyttömyyseläkettä. Sairauspäivärahaa saaneiden osuus nousi melko suoraviivaisesti tänä aikana. Muissa diagnoosiryhmissä sairauspäivärahaa saaneiden osuus oli matalampi, mutta myös näissä ryhmissä sairauspäivärahaa saaneiden osuus kasvoi melko suoraviivaisesti työkyvyttömyyseläkettä edeltäneiden 10 vuoden aikana.

Kuviossa on esitetty myös täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden kanssa vastaavan ikäisten ja samaa sukupuolta olevien verrokkien sairauspäivärahahistoria työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden keskimääräisestä työkyvyttömyyseläkkeen alkamispäivästä (19.6.2011) taaksepäin. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä sairauspäivärahaa saaneiden osuus oli diagnoosiryhmästä riippumatta koko ajan selvästi verrokkiryhmään kuuluneita suurempi. Myös verrokeilla sairauspäivärahaa saaneiden osuus kasvoi hieman tarkastelujakson aikana, mutta tasaantui viimeisen kahden vuoden aikana. Tämä johtuu 10 vuoden tarkastelujakson aikana sairauspäivärahapäivien yleisyydessä tapahtuneista muutoksista (Valle 2009; Blomgren ym. 2011b) ja siitä, että tarkasteltavat henkilöt myös ikääntyvät 10 vuotta tarkastelujakson aikana. Havaitut muutokset ovat kuitenkin pieniä. Näin ollen voidaan ajatella, että sairauspäivärahojen yleisyydessä tapahtuneet ajalliset muutokset tai työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden ikääntyminen eivät suuresti vaikuta myöskään eläkkeelle siirtyneiden sairauspäivärahahistoriaan.

Analyysijä tehtiin myös taustamuuttujien mukaisissa osaryhmissä. Sairauspäivärahaa saaneiden osuus oli muita pienempi miehillä sekä yrittäjillä ja ylemmillä toimihenkilöillä, mutta työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävät muutokset olivat kaikissa ryhmissä samankaltaisia. Ainoastaan työttömien ryhmässä, joilla sairauspäivärahoja oli muutenkin vähemmän muilla, sairauspäivärahaa saaneiden osuus kasvoi työkyvyttömyyseläkkeen lähestyessä vähemmän kuin muissa ryhmissä.

Tulokset säilyvät pääpiirteittäin samanlaisina, jos sairauspäivärahaa saaneiden osuuden sijaan tarkastellaan sairauspäivärahakauden pituutta. Työkyvyttömyyseläkettä edeltäneiden 10 vuoden aikana keskimääräinen sairauspäivärahakauden pituus kasvoi hitaasti. Diagnoosiryhmien keskinäinen järjestys oli hyvin samanlainen verrattuna sairauspäivärahaa saaneiden osuutta koskeviin tuloksiin. Sairauspäivärahakauden pituutta tarkasteltaessa sairauspäivärahahistoriaa oli ma-

sennuksen ja muiden mielenterveysoireiden perusteella työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden joukossa kuitenkin suhteellisesti enemmän ja päivärahapäivät lisääntyvät hieman rivakammin työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen lähestyessä. Tämä selittyy sillä, että näissä ryhmissä sairauspäivärahat on oletettavasti useammin myönnetty mielenterveysongelmien perusteella, ja mielenterveysongelmien perusteella myönnetty sairauspäivärahakaudet ovat keskimääräistä pidempiä (Kela 2013b).

Ensimmäisen vähintään 60 päivän pituisen sairauspoissaolojakson ajoittuminen

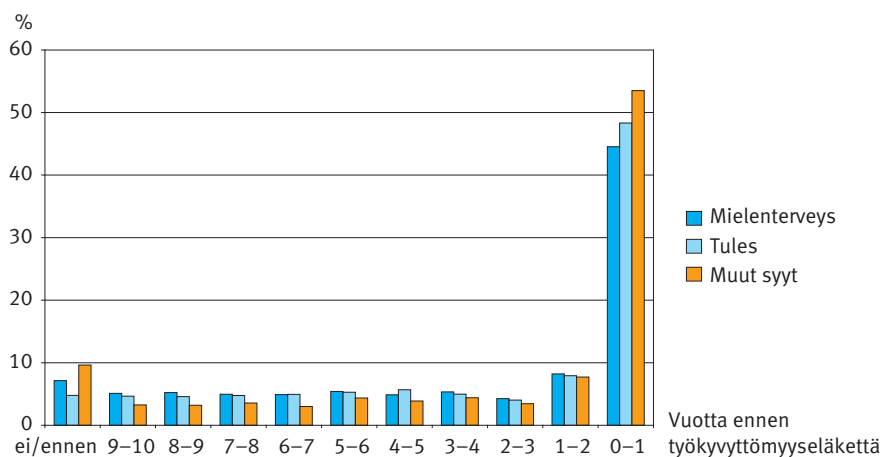
Kuviossa 4.2 on tarkasteltu, milloin vuonna 2011 työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneille oli ensimmäisen kerran maksettu sairauspäivärahaa vähintään 60 päivältä. Tarkastelujakson pituus on kymmenen vuotta ja työkyvyttömyyseläkkeen diagnoosit on jaettu kolmeen ryhmään. Saman tarkasteluvuoden aikana alkaneista sairauspäivärahakausista kertyneet korvauspäivät laskettiin yhteen. Noin puolet työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä oli ensimmäisen kerran saanut sairauspäivärahaa vähintään 60 päivältä vasta viimeisen työkyvyttömyyseläkettä edeltävän vuoden aikana. Tämä oli yleisintä ”muiden syiden” vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä ja harvinaisinta mielenterveysongelmien vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä. Lisäksi kaikissa diagnoosiryhmissä noin kahdeksan prosenttia oli saanut sairauspäivärahaa vähintään 60 päivältä ensimmäisen kerran viimeistä edellisen vuoden aikana. Sairauspäivärahan maksamisessa voi olla lyhyitä katkoksia, joten myös näistä henkilöistä ainakin osa on sellaisia, joilla kyseessä on välittömästi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävä sairauspoissaolojakso.

Noin seitsemän prosenttia työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä oli sellaisia, joille edellisen 10 vuoden aikana ei kertaakaan oltu maksettu sairauspäivärahaa vähintään 60 päivältä. Tällaisia henkilöitä oli eniten ”muiden syiden” ja vähiten tuki- ja liikuntaelsairauksien perusteella työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneissä. Tarkemmalla diagnoosiluokittelulla tehdyt tarkastelut osoittivat, että osuus oli erityisen suuri muiden mielenterveyssyiden kuin masennuksen, hermoston sairauksien ja vammojen vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä. Sen sijaan masennuksen vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneissä tällaisia henkilöitä oli vähän. Vuonna 2011 työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden joukossa oli siis vain noin 40 prosenttia sellaisia, joilla edellisen 10 vuoden aikana oli ollut vähintään 60 päivän mittainen sairauspäivärahakausi, joka oli alkanut enemmän kuin kaksi vuotta ennen työkyvyttömyyseläkkeen alkua.

Vertailuryhmään kuuluvista 87 prosentille ei oltu kertaakaan maksettu sairauspäivärahaa vähintään 60 päivältä 10 vuoden tarkastelujakson aikana. Lopuilla ensimmäinen vähintään 60 päivän mittainen sairauspoissaolojakso sijoittui tasaisesti eri vuosille.

Kuvio 4.2.

Ensimmäisen vähintään 60 päivän pituisen sairauspoissaolojakson ajoittuminen vuonna 2011 täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä.

Normaalia sairauspäivärahareittiä ja muuta reittiä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspäivärahahistoria

Työkyvyttömyyseläke myönnetään yleensä vasta sairauspäivärahan ensisijaisuusajan täytyttyä. Aineistossa ei ole suoraa tietoa siitä, ketkä ovat siirtyneet työkyvyttömyyseläkkeelle tätä normaalia sairauspäivärahareittiä pitkin ja ketkä eivät. Olemme kuitenkin pyrkineet erottamaan nämä kaksi ryhmää toisistaan aineiston sairauspäivärahatietojen perusteella.

Sairauspäivärahaa voidaan myöntää enimmillään sen kuukauden loppuun, jota seuraavan kuukauden aikana sairauspäivärahapäivien määrä nousisi 300 arkipäivään. Jos sairauspäivärahaa maksetaan yhtäjaksoisesti sen jälkeen, kun sairauspäivärahan ensisijaisuusaika on vahvistettu 150 korvauspäivän kohdalla, ovat sairauspäivärahan enimmäisaika ja ensisijaisuusaika yhtenevät. Sairauspäivärahan 300 korvauspäivää tulisivat tällöin täyteen sen kuukauden aikana, jonka alusta työkyvyttömyyseläke alkaa. Vuonna 2011 täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle

siirtyneistä 75 prosentilla oli takanaan tällainen enimmäisajan mittainen sairauspäivärahakausi.

Tyypillisesti sairauspäivärahan ensisijaisuusaika tulee täyteen yhdessä vuodessa. Jos sairauspäivärahaa ei ole maksettu koko ajalta ensisijaisuusajan vahvistamisen jälkeen, ei henkilölle kerry 300 sairauspäivärahapäivää vaikka ensisijaisuusaika täyttyikin. Seuraavassa normaalia sairauspäivärahareittiä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyviksi on katsottu myös ne, joilla työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltäneen kahden vuoden aikana on vähintään 150 sairauspäivärahapäivää ja sairastumispäivän ja työkyvyttömyyseläkkeen alkamisen välinen aika oli tasan vuosi. Suurimmalla osalla näistä henkilöistä sairauspäivärahapäiviä oli huomattavan paljon, vaikka 300 korvauspäivää ei olisikaan tullut täyteen. Tämän lisäksi työeläkkeiden osalta on huomioitu rekisteristä löytyvä tieto siitä, onko työkyvyttömyyseläke alkanut työkyvyttömyyden alkamista seuraavan kuukauden alusta, jolloin henkilön on katsottu siirtyneen työkyvyttömyyseläkkeelle ilman ensisijaisuusaikaa. Näillä kriteereillä määriteltynä 79 prosenttia ihmisistä siirtyi täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle normaalia sairauspäivärahareittiä pitkin. Myös aikaisemmassa tutkimuksessa (Blomgren ym. 2011a) päädyttiin karkeammalla analyysillä suunnilleen samaan sairauspäivärahareittiä työkyvyttömyyseläkkeelle menevien osuuteen.

Kuviossa 4.3 on esitetty vuonna 2011 täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspäivärahahistoria eroteltuna sen mukaan, siirtyikö henkilö työkyvyttömyyseläkkeelle normaalia sairauspäivärahareittiä vai ei. Kummassakin ryhmässä varhainen sairauspäivärahahistoria oli hyvin samanlainen, mutta kolme vuotta ennen työkyvyttömyyseläkkeen alkua sairauspäivärahaa saaneiden osuus kasvoi voimakkaammin muuta kuin sairauspäivärahareittiä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden ryhmässä. Muuta reittiä pitkin työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvistä puolet oli saanut sairauspäivärahaa työkyvyttömyyseläkettä edeltävän vuoden aikana.

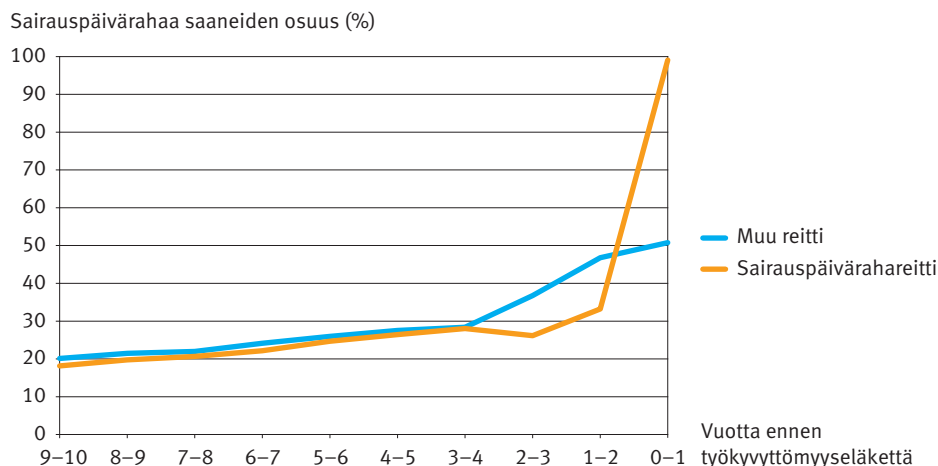
Taulukossa 3.1 on verrattu normaalia sairauspäivärahareittiä ja muuta reittiä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työkyvyttömyyseläkkeen diagnooseja ja taustamuuttujia. Muuta kuin normaalia sairauspäivärahareittiä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet olivat hieman harvemmin siirtyneet eläkkeelle masennuksen ja hieman useammin muiden mielenterveysongelmien, hermoston sairauksien ja ”muiden syiden” vuoksi. Muuta kuin sairauspäivärahareittiä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet olivat hieman vanhempia ja heillä oli useammin vain perusasteen koulutus kuin sairauspäivärahareittiä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä. Sosioekonomisen aseman suhteen ryhmien väliset erot olivat vähäisiä, mut-

ta muuta kuin sairauspäivärahareittiä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet olivat useammin työttömiä tai heidän sosioekonominen asemansa oli puuttuva.

Diagnoosin mukaiset lisäanalyysit osoittivat, että myös muuta kuin sairauspäivärahareittiä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä sairauspäivärahapäiviä oli erityisen paljon, jos eläkkeen perusteena olivat selkäsairaudet, muut tuki- ja liikuntaelinsairaudet tai masennus. Jos eläke oli myönnetty hermoston sairauksien perusteella, sairauspäivärahapäivien määrä kasvoi erityisen voimakkaasti kahden viimeisen vuoden aikana.

Kuvio 4.3.

Vuonna 2011 täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspäivärahahistoria edellisen 10 vuoden aikana.

4.2 Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden kuntoutushistoria

Kuntoutukseen osallistumista tarkastellaan erikseen Kelan rahoittaman kuntoutuksen ja työeläkekuntoutuksen osalta. Taulukossa 4.1 on esitetty *Kelan järjestämään kuntoutukseen* osallistuneiden vuosittainen osuus työkyvyttömyyseläkkeen alkamispäivästä 10 vuotta taaksepäin. Tarkasteltavat kuntoutustoimenpiteet on jaoteltu kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseihin, kuntoutuspsykoterapiaan, TYK-toimintaan eli työkykyä ylläpitävään ja parantavaan valmennukseen sekä työhönvalmennukseen, työkokeiluihin ja ammatti- ja muuhun koulutukseen. Kuntoutukseen osallistumista on tarkasteltu erikseen mielenterveyssyistä, tuki- ja

liikuntaelinten sairauksiin liittyvistä syistä ja muista syistä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden ryhmissä sekä vertailuryhmässä.

Kelan kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseilla olleiden sekä kuntoutuspsykoterapiaa saaneiden osuus oli vuonna 2011 täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden ryhmää tarkasteltaessa sitä suurempi, mitä lähempänä työkyvyttömyyseläkkeen alkamista oleva vuosi oli kyseessä. Kuntoutuksessa olleiden osuus kasvoi edellisiin vuosiin nähden erityisesti viimeisenä vuotena ennen eläkkeelle siirtymistä (taulukko 4.1). Vertailuryhmässä ei näihin kuntoutusmuotoihin osallistuneiden osuudessa tapahtunut mainittavia ajallisia muutoksia. Verrokkieihin nähden kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseille osallistuneiden osuus eläkkeelle siirtymistä edeltävän vuoden aikana oli eläkkeelle siirtyneiden ryhmässä yli kolminkertainen ja kuntoutuspsykoterapiaa saaneiden osuus yli seitsenkertainen.

Viimeisen työkyvyttömyyseläkettä edeltävän vuoden aikana kuntoutus- ja sopeutumisvalmennus oli jonkin verran yleisempää mielenterveysongelmien perusteella työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä kuin tuki- ja liikuntaelinten sairauksien tai ”muiden syiden” perusteella työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä. Lisäksi mielenterveysyistä eläkkeelle siirtyneet saivat muihin diagnoosiryhmiin verrattuna paljon kuntoutuspsykoterapiaa työkyvyttömyyseläkettä edeltävän vuoden aikana. Osuuden kasvuun viimeisen vuoden aikana on saattanut vaikuttaa myös se, että vuoden 2011 alusta lähtien kuntoutuspsykoterapia on kuulunut Kelan lakisääteisen järjestämisvelvollisuuden piiriin (Autti-Rämö ym. 2012). Verrokeilla tosin ei tapahtunut vastaavaa psykoterapiassa olleiden osuuden kasvua.

Vain pieni osuus sekä työkyvyttömyyseläkkeelle vuonna 2011 siirtyneistä että verrokeista oli osallistunut TYK-toimintaan tai työhönvalmennukseen, työkokeiluun tai koulutukseen 10 vuoden takautuvan seurantajakson aikana. Näissä kuntoutustoimenpiteissä olleiden vuosittainen osuus oli varsin vakaa koko kymmenvuotiskauden ajan niin eläkkeelle siirtyneillä kuin verrokeillakin. Mielenterveysyistä eläkkeelle siirtyneillä tosin näihinkin kuntoutustoimenpiteisiin osallistuneiden osuus kasvoi jonkin verran sitä mukaa kuin eläkkeelle siirtymisen hetki lähestyi.

Taulukossa esitetään lisäksi mihin tahansa edellä mainittuun Kelan kuntoutustoimenpiteeseen osallistumista koskevat tulokset. Luvut eivät ole yhteenlasketavissa edeltävistä luvuista, koska sama henkilö on voinut osallistua eri ryhmiin kuuluviin kuntoutustoimenpiteisiin. Tässäkin tarkastelussa havaitaan, että viimeisen vuoden aikana ennen eläkkeelle siirtymistä kuntoutukseen oli osallistunut selvästi suurempi osuus eläkkeelle siirtyneistä kuin edeltävinä vuosina, ja osuus oli yli kolminkertainen verrokkieihin nähden. Verrokkien ja eläkkeelle siirtyneiden

Taulukko 4.1.

Edeltävän 10 vuoden aikana Kelan järjestämässä kuntoutuksessa olleiden osuus vuonna 2011 vähintään 30-vuotiaana työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä (%).

	Vuotta ennen työkyvyttömyyseläkettä									
	0–1	1–2	2–3	3–4	4–5	5–6	6–7	7–8	8–9	9–10
Kuntoutus- ja sop.valmennus										
kaikki syyt	4,4	2,4	1,9	1,9	2,0	1,8	1,7	1,6	1,5	1,4
mielenterveys	5,7	2,7	1,6	1,9	2,1	1,7	1,5	1,5	1,0	1,1
tules	4,2	2,7	2,4	2,4	2,4	2,2	2,3	2,1	2,0	1,7
muut syyt	3,4	1,8	1,7	1,6	1,6	1,5	1,4	1,4	1,3	1,4
Psykoterapia										
kaikki syyt	1,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4
mielenterveys	4,4	1,7	1,7	1,7	1,9	1,6	1,2	1,1	1,2	1,1
tules	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
muut syyt	0,3	0,3	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
TYK										
kaikki syyt	0,4	0,5	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3
mielenterveys	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3
tules	0,7	0,8	0,6	0,8	1,1	0,9	0,6	0,5	0,4	0,5
muut syyt	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2
Työhönvalmennus ym.										
kaikki syyt	0,3	0,4	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4
mielenterveys	0,9	1,0	1,1	0,9	0,8	0,7	0,6	0,6	0,7	0,6
tules	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3
muut syyt	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,2
Edelliset yhteensä										
kaikki syyt	6,4	3,7	3,3	3,3	3,6	3,1	2,8	2,7	2,6	2,5
mielenterveys	10,8	5,5	4,4	4,6	4,9	4,1	3,4	3,5	3,0	3,1
tules	5,1	3,6	3,3	3,4	3,7	3,2	3,1	2,9	2,8	2,6
muut syyt	4,0	2,5	2,4	2,2	2,3	2,1	2,0	1,9	1,8	1,9
Vertailuryhmä										
Kuntoutus- ja sop.valmennus	1,3	1,2	1,3	1,4	1,5	1,5	1,4	1,3	1,2	1,2
Psykoterapia	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2
TYK	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Työhönvalmennus ym.	0,02	0,01	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,03	0,04	0,04
Edelliset yhteensä	1,8	1,6	1,7	1,9	2,0	2,0	1,8	1,7	1,7	1,6

välinen ero kasvoi tultaessa lähemmäksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen ajankohtaa, vaikka jo kymmenen vuotta ennen eläkkeen alkamista kuntoutukseen oli osallistunut hieman suurempi osuus vuonna 2011 eläkkeelle siirtyneistä kuin verrokeista. Vertailuryhmässä Kelan rahoittamaan kuntoutukseen osallistuminen pysyi melko vakaasti kahden prosentin tuntumassa koko kymmenen vuoden seu-

rantajakson ajan. Koko seurantajakson aikana jossain vaiheessa edellä käsiteltyyn Kelan kuntoutukseen oli osallistunut 19 prosenttia eläkkeelle siirtyneistä ja 10 prosenttia verrokeista.

Taustamuuttajien mukaiset lisäanalyysit osoittivat, että Kelan järjestämään kuntoutukseen osallistuneet olivat kuntoutusmuodosta riippumatta useammin naisia, paremmin koulutettuja ja toimihenkilöitä. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävät kuntoutuksen muutokset olivat kuitenkin näissä ryhmissä suhteellisen samanlaisia. Ikäryhmittäin tarkasteltuna eri kuntoutusmuotojen kohdistumisessa oli sen sijaan huomattavia eroja. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävä kuntoutus oli yleisintä nuorimmassa ikäryhmässä johtuen erityisesti muusta kuntoutuksesta kuin kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuksesta. Kuntoutuksen yleistyminen työkyvyttömyyseläkkeen lähestyessä oli kuitenkin voimakainta keskimmaisessä ikäryhmässä johtuen erityisesti kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuksen yleistymisestä.

Työeläkekuntoutuksen piirissä oli ollut vain pieni osuus vuonna 2011 täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle vähintään 30-vuotiaana siirtyneistä (taulukko 4.2). Kuten Kelan kuntoutuksen osalta, myös työeläkekuntoutuksessa olleiden osuus kasvoi sitä suuremmaksi, mitä lähemmäs työkyvyttömyyseläkkeen alkamishetkeä tultiin. Tosin myös verrokeilla osuus kasvoi tarkastelujakson aikana, mikä heijastaa työeläkekuntoutuksen yleistä volyymin kasvua 2000-luvulla (ETK 2013a). Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltäneen vuoden aikana työeläkekuntoutuksessa olleiden osuus oli työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden ryhmässä moninkertainen verrokkeihin nähden. Tuki- ja liikuntaelinten sairauksien perusteella työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet olivat olleet työeläkekuntoutuksessa useammin kuin mielenterveyden häiriöiden tai muiden diagnoosien perusteella eläkkeelle siirtyneet. Kaikkiaan työeläkekuntoutuksessa oli jossain vaiheessa kymmenen vuoden seurantajakson aikana ollut noin neljä prosenttia eläkkeelle siirtyneistä ja vajaa prosentti verrokeista.

Taustamuuttajien mukaan tehtyjen lisäanalyysien perusteella työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltänyt työeläkekuntoutus lisääntyi enemmän naisilla, keskimmaisessa ikäryhmässä, alemmilla toimihenkilöillä ja pääkaupunkiseudulla asuvilla. Verrokkiryhmässä tapahtuneiden vastaavien muutosten perusteella nämä taustamuuttajien mukaiset erot heijastanevat myös työeläkekuntoutuksen yleisyyden väestöryhmittäisiä eroja.

Taulukko 4.2.

Edeltävän 10 vuoden aikana työeläkekuntoutuksessa olleiden osuus vuonna 2011 vähintään 30-vuotiaana työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä (%).

	Vuotta ennen työkyvyttömyyseläkettä									
	0–1	1–2	2–3	3–4	4–5	5–6	6–7	7–8	8–9	9–10
Kaikki syyt	1,4	0,8	1,0	0,9	0,8	0,7	0,6	0,5	0,4	0,3
Mielenterveys	1,5	0,9	1,2	1,2	1,0	0,7	0,7	0,5	0,4	0,4
Tules	1,9	0,9	1,1	0,9	0,9	0,9	0,8	0,6	0,6	0,4
Muut syyt	1,1	0,7	0,7	0,6	0,5	0,5	0,3	0,3	0,3	0,2
Vertailuryhmä	0,18	0,13	0,12	0,12	0,13	0,12	0,13	0,12	0,10	0,07

4.3 Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työttömyshistoria

Kuviossa 4.4 on esitetty täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työttömyshistoria kuusi vuotta ennen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä. Kaiken kaikkiaan eläkkeelle siirtyneistä selvästi suurempi osuus kuin verrokeista oli kokenut työttömyyttä seurantajakson aikana. Eläkkeelle siirtyneistä työttömyyspäiviä oli ollut yksittäisiä vuosia tarkasteltaessa noin kolmanneksella, verrokeista noin 15 prosentilla. Koko kuuden vuoden aikana työttömänä ainakin jossain vaiheessa olleita oli 52 prosenttia työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä ja 32 prosenttia verrokeista.

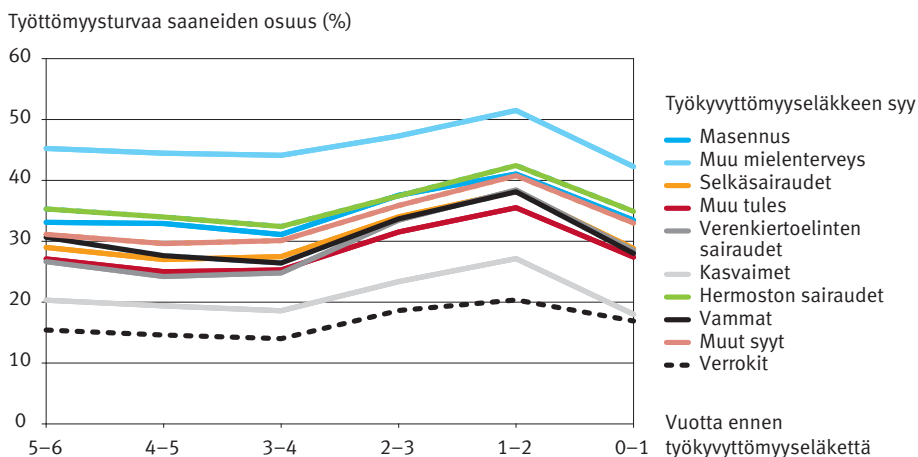
Työttömyys näytti hieman yleistyvän työkyvyttömyyseläkkeen lähestyessä. Vuonna 2010 työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden aineistolla tehdyt rinnakkaiset analyysit kuitenkin osoittavat, että tämä heijastaa suurimmalta osin kalenteriajassa tapahtunutta työttömyyden kasvua vuoden 2008 jälkeen. Kasvu näyttää kuitenkin kohdistuneen verrokkiväestöön nähden jossain määrin enemmän työkyvyttömyyseläkkeelle jääneisiin. Viimeisenä vuotena ennen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä työttömyysturvaa saaneiden osuus pieneni johtuen osittain siitä, että osa näistä henkilöistä siirtyi sairauspäivärahan piiriin, ja osittain siitä, että työttömyysaste yleisesti pieneni edeltävään vuoteen verrattuna. Työttömyysasteen pieneneminen näkyy myös verrokkien käyrässä.

Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävä työttömyys oli yleisintä muiden mielenterveyssyiden kuin masennuksen perusteella työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä, mikä selittää osittain sitä, ettei sairauspäivärahaa saaneiden osuus ollut erityisen korkea tässä ryhmässä (ks. kuvio 4.1). Työttömyys oli hieman keskimääräistä yleisempää myös masennuksen, hermoston sairauksien ja ”muiden syiden” vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä. Työttömyys oli selväs-

ti harvinaisempaa vain kasvainten vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden ryhmässä, mutta heilläkin yleisempää kuin verrokeilla.

Kuvio 4.4.

Vuonna 2011 täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työttömyyshistoria edellisen kuuden vuoden aikana.

Taustamuuttujien mukaan tehdyissä lisäanalyysissä havaittiin, että työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävä työttömyys oli vähäisintä vanhemmissa ikäryhmissä, paremmin koulutetuilla, toimihenkilöillä ja yrittäjillä sekä pääkaupunkiseudulla asuvilla. Työttömyyden yleistymisen samoin kuin sen väheneminen viimeisen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltäneen vuoden aikana oli voimakkaampaa miehillä ja vanhimpaan ikäryhmään kuuluvilla ja se kohdistui erityisesti työntekijöihin ja vähemmässä määrin toimihenkilöihin. Yrittäjillä ja niillä, joiden sosioekonominen asema oli puuttuva, työttömyys väheni koko työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävän kuuden vuoden ajan. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä poiketen verrokkien työttömyys oli yleisintä vanhimmassa ikäryhmässä. Muuten väestöryhmittäiset erot ja niiden muutokset olivat työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä ja verrokeilla pääpiirteittäin samanlaisia, joten nämä erot kuvaavat enemmän työttömyyden kohdistumista eri väestöryhmiin kuin työttömyyden erilaista merkitystä työkyvyttömyysprosessissa eri väestöryhmissä.

Työttömyys- ja sairauspäivärahopäivien määrä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä

Kuviossa 4.5 on esitetty työttömyyspäivien ja sairauspäivärahopäivien keskimääräiset lukumäärät kuuden vuoden ajalta ennen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä kolmessa diagnosoisryhmässä sekä verrokeilla. Tiedot on esitetty kalenteripäivinä, joten ne kuvaavat korvattujen etuuspäivien sijaan työttömyyskauden tai sairauspäivärahauden todellista pituutta. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävän vuoden aikana eläkkeelle siirtyneet saivat sairauspäivärahaa keskimäärin noin 270 kalenteripäivän ajalta ja työttömyyskorvausta noin 30 päivän ajalta. Erot diagnosoisryhmien välillä olivat vähäisiä. Tätä edeltävien viiden vuoden aikana työttömyyspäiviä oli kuitenkin selvästi enemmän kuin sairauspäivärahopäiviä. Työttömyyspäivien määrä kasvoi kahtena viimeistä edellisenä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltäneenä vuotena, mikä vastaa työttömyysasteen nousua vuoden 2008 jälkeen. Sairauspäivärahopäivien määrässä ei tapahtunut suuria muutoksia.

Diagnosoisryhmän mukaan tarkasteltuna työttömyyspäiviä oli keskimääräistä enemmän mielenterveysongelmien ja vähiten tuki- ja liikuntaelinsairauksien perusteella työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä. Ajallinen muutos oli kuitenkin kaikissa ryhmissä samankaltaista. Tarkemmalla diagnosoiluokittelulla tehdyt tarkastelut osoittivat, että työttömyyspäivien lukumäärä oli erityisen suuri muiden mielenterveyssyiden kuin masennuksen vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä: työttömyyspäivien keskiarvo oli jokaisena tarkasteluvuotena yli sata. Sen sijaan masennuksen vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä työttömyyspäivien lukumäärä oli lähellä kaikkien diagnosoisryhmien keskiarvoa. Keskimääräistä vähemmän työttömyyspäiviä oli kasvainten ja verenkiertoelinten sairauksien perusteella työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä.

Sairauspäivärahopäivien lukumäärässä ei ollut yhtä huomattavia eroja diagnosoisryhmien välillä. Sairauspäivärahopäiviä oli kuitenkin hieman keskimääräistä enemmän masennuksen ja selkäsairauksien vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä ja vähemmän verenkiertoelinten sairauksien, kasvainten ja hermoston sairauksien vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä.

Keskiarvojen taakse kätkeytyy työttömyyspäivien epätasainen jakautuminen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden keskuudessa, ja mukana on esimerkiksi melko paljon sellaisia, jotka olivat olleet koko vuoden työttömänä. Viimeistä edellisenä vuonna ennen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä koko vuoden työttömänä olleiden osuus oli 12 prosenttia kun verrokeista osuus oli vastaavana aikana neljä prosenttia. Diagnosoisryhmien keskinäinen järjestys koko vuoden työttö-

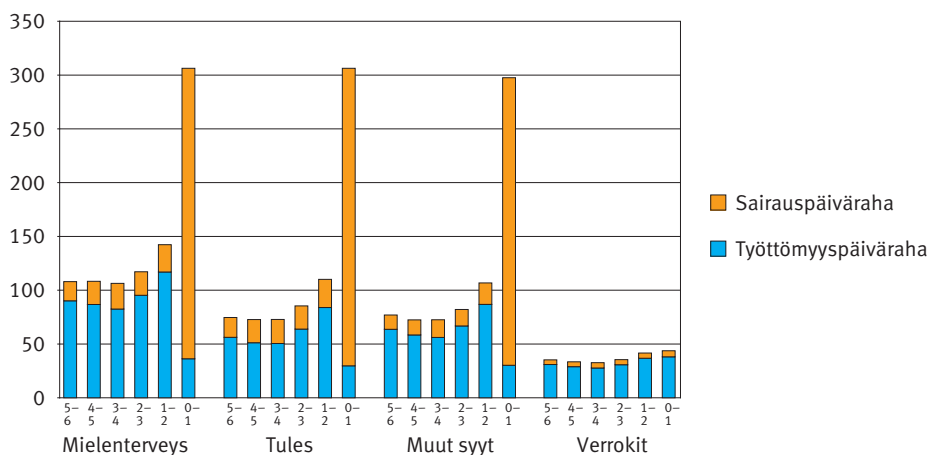
mänä olemisen osalta oli sama kuin työttömyyden esiintymistä tai työttömyyspäivien keskimääräistä lukumäärää tarkasteltaessa.

Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työttömyyspäivien suuri lukumäärä verrattuna sairauspäivärahalla vietettyihin päiviin johtuu osittain siitä, että koko vuoden kestävä työttömyys kasvattaa työttömyyspäivien keskiarvoa nopeasti, mutta sairauspäivärahojen kohdalla koko vuoden mittaiset poissaolojaksot eivät tässä vuonna 2011 työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneisiin kohdistuneessa asetelmassa ole käytännössä mahdollisia. Jos sairauspäivärahan enimmäisaika olisi tullut täyteen jo jonakin aikaisempana vuonna, olisivat henkilöt todennäköisesti siirtyneet työkyvyttömyyseläkkeelle jo silloin. Kuitenkin myös sairauspäivärahaa ja työttömyysturvaa saaneiden osuuksia verrattaessa havaitaan, että työttömyysturvaa saaneita on jonkin verran enemmän kuin sairauspäivärahaa saaneita.

Kuvio 4.5.

Vuonna 2011 täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työttömyys- ja sairauspäivärahapäivien lukumäärä edellisen kuuden vuoden aikana.

Työttömyys-/sairauspäivärahapäivät

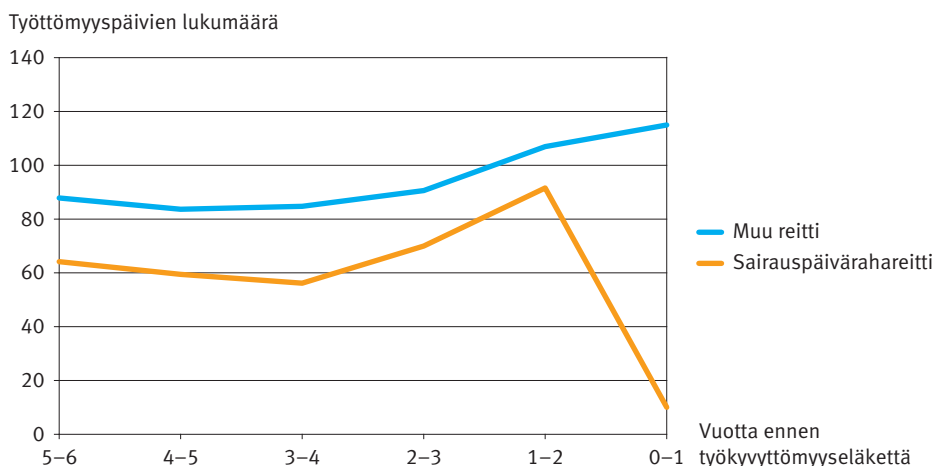
Työttömyyspäivien lukumäärä eläkkeelle siirtymistä edeltävien vuosien aikana oli yhteydessä siihen, siirryttiinkö eläkkeelle normaalia sairauspäivärahareittiä eli noin vuoden kestoisen sairauspäivärahakauden jälkeen vai ei (ks. luku 4.1). Muuta kuin normaalia sairauspäivärahareittiä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä oli enemmän työttömyyttä eläkkeelle siirtymistä edeltävän kuuden vuoden ajan (kuvio 4.6). Viimeisen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävän vuo-

den aikana normaalireitin ohi siirtyneillä oli keskimäärin 114 työttömyyspäivää, kun sairauspäivärahareittiä pitkin siirtyneillä oli 10 työttömyyspäivää. Noin 20 prosenttia normaalireitin ohi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä oli ollut työttömänä koko eläkkeelle siirtymistä edeltävän vuoden ajan.

Koska valtaosa kaikista työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvistä siirtyy työkyvyttömyyseläkkeelle sairauspäivärahakauden jälkeen, normaalia sairauspäivärahareittiä menevien osalta diagnoosikohtaiset tulokset vastaavat hyvin kuviossa 4.4 esitettyjä kaikkia työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyviä koskevia tuloksia. Myös normaalireitin ohi siirtyvillä työttömyyshistoriaa koskevat tulokset ovat enimmäkseen samansuuntaiset. Muiden mielenterveysongelmien kuin masennuksen ja hermoston sairauksien vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä oli keskimääräistä enemmän työttömyyttä, kun taas kasvainten vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä työttömyyttä oli vähemmän. Näissä kolmessa diagnoosiryhmässä samoin kuin vammojen vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä työttömyyden lisääntyminen ennen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä oli vähäisempää kuin muissa diagnoosiryhmissä.

Kuvio 4.6.

Vuonna 2011 täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työttömyyshistoria edellisen kuuden vuoden aikana.

4.4 Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet

Edellä on tarkasteltu vain täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneitä. Työeläkejärjestelmästä voi jäädä myös osatyökyvyttömyyseläkkeelle silloin, kun työky-

ky on alentunut 40 prosentilla, mutta ei 60 prosentilla. Osatyökyvyttömyyseläke on 2000-luvulla yleistynyt, ja nykyisin noin 20 prosenttia työeläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeistä myönnetään osa-eläkkeinä (ETK ja Keva 2013).

Täyttä työkyvyttömyyseläkettä ja osatyökyvyttömyyseläkettä koskevat osin eri säännökset. Osatyökyvyttömyyseläkkeessä edeltävää pitkää sairauspäiväraha-kautta ei edellytetä eivätkä sairauspäivärahan ensisijaisuusaikaa koskevat vaatimukset ole voimassa. Samoin kuin täydessä työkyvyttömyyseläkkeessä, edellytyksenä on kuitenkin lääkärin arvio siitä, että työkyvyttömyys kestää vähintään vuoden.

Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirrytään tyypillisesti suoraan työelämästä. Henkilö voi hakea työeläkeyhtiöltä ennakkopäätöstä oikeudestaan osatyökyvyttömyyseläkkeeseen. Päätös sitoo työeläkeyhtiötä yhdeksän kuukautta, jonka aikana eläkkeen hakija voi sopia työnantajan kanssa tarvittavista työjärjestelyistä ja ilmoittaa, siirtyykö hän osatyökyvyttömyyseläkkeelle vai ei. Pääsääntöisesti osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyvä jatkaa osatyökyvyttömyyseläkkeen rinnalla töissä osa-aikaisesti. Osatyökyvyttömyyseläke voidaan kuitenkin myöntää, vaikka henkilöllä ei olisikaan osa-aikatyötä, mutta hänen työkykynsä olisi siihen riittävä. Joissakin tapauksissa voi myös olla, että henkilö hakee täyttä työkyvyttömyyseläkettä, mutta hänelle myönnetään vain osatyökyvyttömyyseläke. Tällaisia tapauksia lienee kuitenkin vähän (Gould ym. 2008).

Taulukossa 3.1 on verrattu täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle ja osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden taustatekijöitä. Verrattuna täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneisiin osatyökyvyttömyyseläke on useammin myönnetty tuki- ja liikuntaelinsairauksien ja harvemmin vammojen, verenkiertoelinten sairauksien tai kasvainten perusteella. Osatyökyvyttömyyseläke on yleisempi naisilla ja yli 55-vuotiailla. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet ovat korkeammin koulutettuja, useammin toimihenkilöitä ja harvemmin työttömiä kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet.

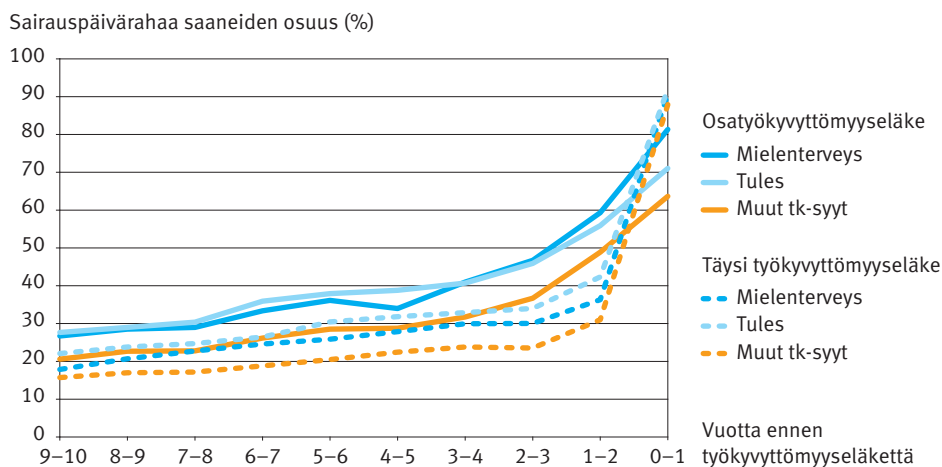
Seuraavassa tarkastellaan osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspäiväraha-, työttömyys- ja kuntoutushistoriaa. Vertailun vuoksi esitetään myös täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden tiedot. Vain kansaneläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkettä saavat on jätetty analyysistä pois. Työkyvyttömyyseläkkeen diagnoosit on typistetty kolmeen ryhmään: mielenterveysongelmien, tuki- ja liikuntaelinsairauksien ja ”muiden syiden” perusteella työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet.

Kuviossa 4.7 on esitetty sairauspäivärahaa saaneiden osuus osatyökyvyttömyyseläkkeelle ja täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä 10 työkyvyt-

tömyyseläkettä edeltävän vuoden aikana. Kiinteät viivat kuvaavat osatyökyvyttömyyseläkettä ja katkoviivat täyttä työkyvyttömyyseläkettä. Sairauspäivärahaa saaneiden osuus oli osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä kaikissa kolmessa diagnosoisryhmässä suurempi kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä 10 vuoden takautuvan seurannan aikana viimeistä eläkettä edeltävää vuotta lukuun ottamatta. Sairauspäivärahaa saaneiden osuus kasvoi työkyvyttömyyseläkkeen lähestyessä samaan tapaan kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä. Mielenterveysongelmien perusteella osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä sairauspäivärahaa saaneiden osuus kasvoi erityisen paljon viiden viimeisen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltäneen vuoden aikana. Viimeisten vuosien aikana sairauspäivärahaa saaneiden osuus kasvoi osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä jopa enemmän kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä.

Kuvio 4.7.

Vuonna 2011 osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspäivärahahistoria verrattuna täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneisiin.

Havainto sairauspäivärahaa saaneiden suuremmasta osuudesta osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä on paradoksaalinen, koska heiltä edellytetään pienempää työkyvyn alenemaa kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiltä. Havaintoa voivat kuitenkin selittää erot osatyökyvyttömyyseläkkeelle ja täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden taustatekijöissä (vrt. taulukko 3.1). Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden vähäisempi työttömyys lienee tärkeä sairauspäivärahahistoriaa selittävä tekijä. Täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirty-

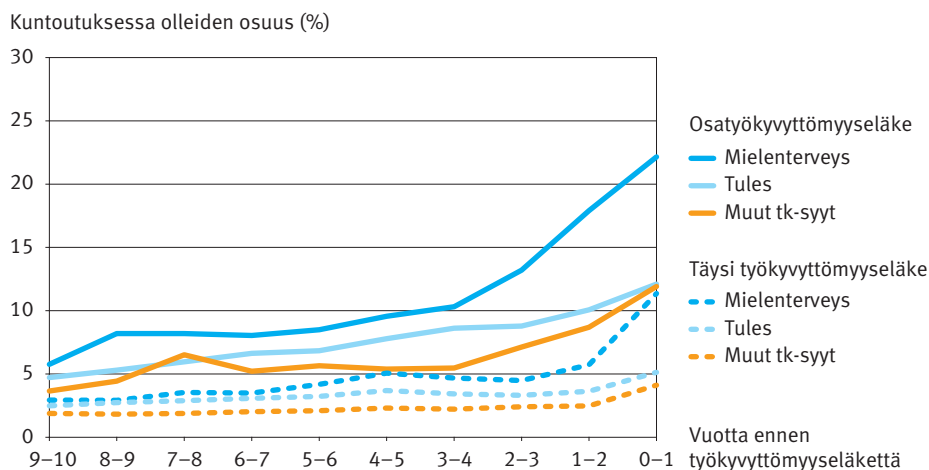
neiden joukossa on paljon työttömyystaustaisia, jotka eivät ole käyttäneet sairauspäivärahaa työttömyysturvan varassa ollessaan. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet ovat lisäksi keskimäärin vanhempia ja useammin naisia, jotka saavat sairauspäivärahaa useammin kuin nuoremmat ja miehet.

Kuviossa 4.8 on esitetty Kelan järjestämään kuntoutukseen osallistuneiden osuus osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä verrattuna täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneisiin. Mukana ovat samat kuntoutusmuodot kuin edellä luvussa 4.2.

Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden joukossa osallistuminen Kelan kuntoutukseen oli selvästi yleisempää kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden kuntoutus oli yleisempää jo 10 vuotta ennen työkyvyttömyyseläkkeen alkua, ja eläkkeen lähestyessä ero kasvoi entisestään. Erityisen yleistä kuntoutukseen osallistuminen oli mielen-terveyden ongelmien vuoksi osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä, joista 22 prosenttia osallistui Kelan kuntoutukseen osatyökyvyttömyyseläkkeen alkamista edeltävänä vuonna. Mielenterveyssyistä osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä kuntoutukseen osallistuneiden osuus oli eläkkeelle siirtymistä edeltävän vuoden aikana noin kaksinkertainen muihin diagnoosiryhmiin verrattuna. Tämän ryhmän kokonaismerkitystä kuitenkin vähentää se, että mielenterveysongelmien vuoksi osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneitä on melko vähän (taulukko 3.1).

Kuvio 4.8.

Vuonna 2011 osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden Kelan järjestämään kuntoutukseen osallistuminen verrattuna täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneisiin.

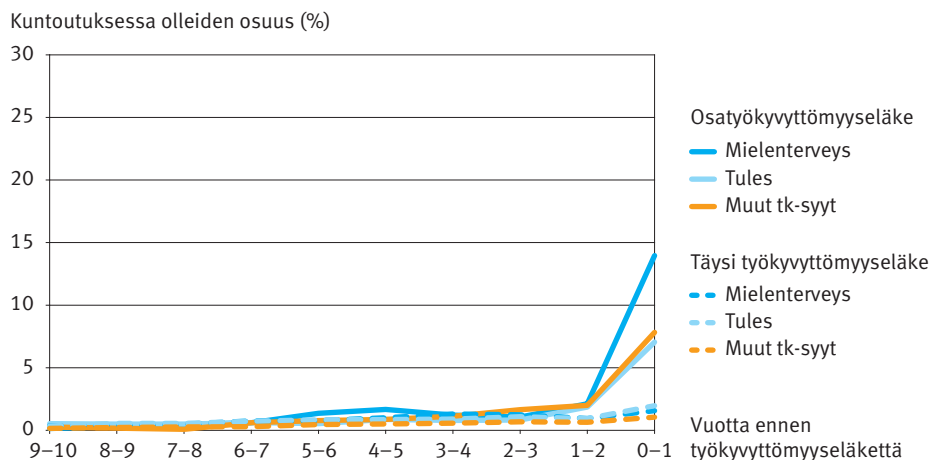

Kuntoutusmuotokohtaiset tarkemmat analyysit osoittivat, että samoin kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä myös osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä Kelan järjestämä eläkkeelle siirtymistä edeltävä kuntoutus oli useimmiten kuntoutus- ja sopeutumisvalmennusta, joka myös yleistyi eniten työkyvyttömyyseläkkeen lähestyessä. Myös TYK-toimintaan osallistuminen samoin kuin mielenterveysongelmien perusteella työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä kuntoutuspsykoterapia lisääntyivät jonkin verran, ja ne olivat yleisempiä osatyökyvyttömyyseläkkeelle kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä. Kuntoutuspsykoterapia yleistyi myös osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden joukossa erityisesti muutaman viimeisen vuoden aikana.

Vaikka osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirrytään vain työeläkejärjestelmästä, oli työeläkekuntoutukseen osallistuneiden osuus sekä täydelle että osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä hyvin pieni eläkkeelle siirtymistä edeltävään vuoteen saakka (kuvio 4.9). Eläkkeelle siirtymistä edeltävän vuoden aikana työeläkekuntoutukseen osallistuminen kasvoi selvästi osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä, mutta vain vähän täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä. Samanlainen kasvu tapahtui kaikissa diagnoosiryhmissä, mutta erityisesti mielenterveysongelmien perusteella eläkkeelle siirtyneillä. Mielenterveysongelmien perusteella osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä 14 prosenttia osallistui työeläkekuntoutukseen eläkkeen alkamista edeltävänä vuonna.

Kuvio 4.9.

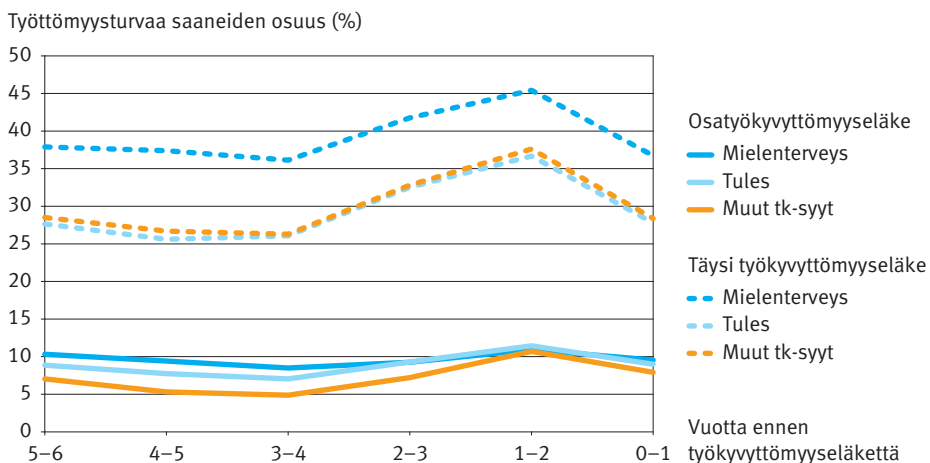
Vuonna 2011 osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työeläkekuntoutukseen osallistuminen verrattuna täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneisiin.

Työttömyyshistoria oli osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä selvästi vähäisempää kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä (kuvio 4.10). Vertailu kuvioon 4.4 osoittaa, että osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työttömyys oli jopa vähäisempää kuin verrokkiryhmässä. Mielenterveysongelmien vuoksi osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä noin 10 prosentilla oli työttömyyshistoriaa työkyvyttömyyseläkkeen alkamista edeltäneiden kuuden vuoden aikana. Muiden sairauksien perusteella osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä työttömyyttä oli aluksi hieman vähemmän, mutta työkyvyttömyyseläkkeen lähestyessä työttömänä olleiden osuus nousi samalle tasolle mielenterveysongelmien vuoksi osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden kanssa.

Kuvio 4.10.

Vuonna 2011 osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työttömyyshistoria verrattuna täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneisiin.

5 Yhteenveto ja pohdinta

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspäiväraha-, kuntoutus- ja työttömyyshistoriaa. Tarkastelu kohdistui vähintään 30-vuotiaisiin vuonna 2011 työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneisiin, joita tarkasteltiin 10 vuotta taaksepäin. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneitä verrattiin myös samanikäisiin ja samaa sukupuolta oleviin verrokkeihin, jotka eivät olleet siirtyneet työkyvyttömyyseläkkeelle.

Sairauspäivärahahistoria

Sairauspäivärahaa saaneiden osuus oli työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä suurempi kuin muilla samanikäisillä jo kymmenen vuotta ennen työkyvyttömyyseläkkeen alkamista. Sairauspäivärahaa saaneiden osuus kasvoi tasaisesti ennen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä, eikä mitään selvää taitekohtaa osuuden kasvussa ollut havaittavissa. Vertailuryhmässä havaitut muutokset sairauspäivärahaa saaneiden osuudessa olivat pieniä. Tulokset olivat samansuuntaiset sairauspäivärahapäivien vuosittaista lukumäärää tarkasteltaessa.

Sairauspäivärahaa saaneiden osuuden kehitys oli melko samansuuntaista kaikissa työkyvyttömyyseläkkeen diagnoosiryhmissä. Osuus oli kuitenkin koko tarkastelujakson ajan suurempi niillä, jotka siirtyivät työkyvyttömyyseläkkeelle tuki- ja liikuntaelinsairauksien tai masennuksen vuoksi. Tuki- ja liikuntaelinsairaudet ovat hitaasti kehittyviä sairauksia, joissa äkillinen toimintakyvyn lasku on harvinaista. Masennus ja monet muut mielenterveyden ongelmat puolestaan ovat usein väliaikaisia ja niille on tyypillistä paranemisen mahdollisuus (Holma ym. 2008). Tällöin on luonnollista, että tilanteen kehittymistä seurataan pitkään eikä työkyvyttömyyseläkettä myönnetä heti oireiden ilmaannuttua. Muiden mielenterveyssyiden kuin masennuksen vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden ryhmässä työttömyys oli yleistä, mikä osaltaan selittää sairauspäivärahojen vähäisyyttä tässä ryhmässä. Diagnoosiryhmien välillä havaittaviin eroihin voi vaikuttaa myös se, että eri diagnoosiryhmistä tyypillisesti siirrytään työkyvyttömyyseläkkeelle eri ikäisinä. Pitkät sairauspoissaolojaksot yleistyvät iän myötä (Laaksonen ym. 2008). Esimerkiksi tuki- ja liikuntaelinsairauksien vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvät ovat keskimääräistä vanhempia, mikä voi selittää sairauspäivärahaa saaneiden korkeampaa osuutta tässä ryhmässä.

Vaikka sairauspäivärahopäiviä oli työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä koko takautuvan tarkastelujakson aikana selvästi enemmän kuin vertailuryhmässä, oli sairauspäivärahaa saaneiden osuus ja sairauspäivärahopäivien lukumäärä myös eläkkeelle siirtyneillä melko vähäinen. Esimerkiksi viimeistä edellisenä vuonna ennen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä sairauspäivärahaa oli saanut vain noin kolmannes työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä ja sairauspäivärahopäiviä oli keskimäärin vain noin 25. Kokonaisuutena katsoen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneitä ei siis kuvaa huomattava sairauspäivärahahistoria.

Tarkastelimme myös ensimmäisen yli 60 päivän pituisen sairauspäivärahauden ajoittumista viimeisen 10 työkyvyttömyyseläkettä edeltäneen vuoden aikana. Yli puolella työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä yli 60 päivän pituinen sairauspäivärahaus alkoi vasta viimeisen tai toiseksi viimeisen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltäneen vuoden aikana ja kaikilla sellaista ei ollut lainkaan. Kuudenkymmenen sairauspäivärahopäivän täyttyessä Kelan tulisi viimeistään selvittää asiakkaan kuntoutustarve ja tarvittaessa ryhtyä jatkotoimenpiteisiin yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden joukossa on siis suuri osa sellaisia, joilla tämä puuttumiskohta ei ole tullut vastaan ennen kuin vasta ihan viime vaiheessa. On kuitenkin huomioitava, että tämä tarkastelu koskee työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneitä. Suurin osa niistä, joilla 60 päivän mittainen sairauspäivärahaus on täyttynyt, palaa töihin eikä ole mukana tässä tarkasteltavassa joukossa. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että sairauspoissaolot ennustavat työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä ja yhteys on sitä vahvempi, mitä pidemmästä poissaolosta on kyse (Kivimäki ym. 2004; Lund ym. 2008). Näistä tutkimuksista ei kuitenkaan voida päätellä, millä todennäköisyydellä tietyn pituinen sairauspäivärahaus ennustaa työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä jollakin aikavälillä.

Noin viidennes työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvistä siirtyi eläkkeelle normaalin sairauspäivärahareitin ohii. Näistä normaalireitin ohii eläkkeelle siirtyneistä noin puolella kuitenkin oli ainakin jonkin verran korvattuja sairauspäivärahopäiviä työkyvyttömyyseläkettä edeltävän vuoden aikana. Sitä vastoin kahtena tätä edeltävänä vuotena sairauspäivärahat olivat yleisempiä muuta kuin sairauspäivärahareittä eläkkeelle siirtyneillä, kun taas tätä ennen ryhmien välillä ei ollut eroa. Sairauspäivärahareitin ohii eläkkeelle siirtyneiden yleisemmät sairauspäivärahopäivät viimeistä edeltävinä vuosina ennen eläkettä voivat viitata siihen, että näillä henkilöillä työkykyongelmat ovat alkaneet jo aikaisemmin. Tällöin työkyky on eläkettä hakiessa todettu jo siinä määrin heikentyneeksi, että heille on voi-

tu myöntää työkyvyttömyyseläke ennen sairauspäivärahan ensisijaisuusajan vahvistamista.

Normaalin sairauspäivärahareitin ohi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työttömyys oli yleistä. Ryhmien välillä oli eroja myös työkyvyttömyyseläkkeiden diagnooseissa. Muuta kuin normaalia sairauspäivärahareittiä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden eläke oli hieman harvemmin myönnetty masennuksen ja hieman useammin muiden mielenterveysongelmien, hermoston sairauksien ja ”muiden syiden” perusteella. Yleisimpiin diagnooseihin hermoston sairauksien pääryhmässä kuuluivat alkoholin aiheuttama hermoston rappeutuminen, Parkinsonin tauti, MS-tauti, Alzheimerin tauti ja epilepsia. ”Muissa sairauksissa” yleisimpiä diagnooseja olivat diabetes, astma ja muut pitkäaikaiset ahtauttavat keuhkosairaudet. Diagnoosin mukaiset lisäanalyysit osoittivat, että muuta kuin sairauspäivärahareittiä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä sairauspäivärahapäiviä oli erityisen vähän juuri näistä syistä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä ja he useammin kuuluivat ryhmään, joilla sairauspäivärahoja ei ollut lainkaan viimeisen vuoden aikana.

Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä oli kymmenen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävän vuoden aikana enemmän sairauspäivärahahistoriaa kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä. Sairauspäivärahaa saaneiden osuus lisääntyi osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä samassa suhteessa ja viimeisinä vuosina jopa enemmän kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä. Myös viimeisen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävän vuoden aikana osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneissä oli runsaasti sairauspäivärahaa saaneita, ja osuus kasvoi edellisestä vuodesta.

Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden yleisempiä sairauspäivärahoja voivat selittää monet tekijät. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirrytään useimmiten suoraan työelämästä ja osatyökyvyttömyyseläkkeen lähtökohtana on ajatus siitä, että työntekoa jatketaan jäljellä olevan työkyvyn puitteissa. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että osatyökyvyttömyyseläkeläisistä noin kaksi kolmasosaa käy töissä (Gould ym. 2008, Gould ja Kaliva 2010). Tuoreimpien rekisteritietojen mukaan kolme neljästä osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevasta käy töissä ja heistä kolme neljäsosaa työskentelee säännöllisesti (ETK 2013b). Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä on siis yleensä hyvin vakiintunut yhteys työelämään. Tämän takia heillä on todennäköisesti vähemmän työttömyyttä, mikä puolestaan heijastuu korkeampana sairauspäivärahojen määränä.

Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet poikkeavat tämän ja aikaisempien tutkimusten (Gould ym. 2003, Gould ym. 2008) mukaan täydelle työkyvyttö-

myyseläkkeelle siirtyneistä myös monien muiden tekijöiden suhteen. Osatyökyvyttömyyseläke on selvästi yleisempi naisilla ja vanhempiin ikäryhmiin kuuluvilla. Näissä ryhmissä myös sairauspoissaoloja on enemmän kuin miehillä ja nuoremmilla työntekijöillä (Laaksonen ym. 2008). Toisaalta osatyökyvyttömyyseläke on tavallinen korkeammin koulutettujen ja toimihenkilöiden ryhmissä, joilla taas sairauspoissaoloja on vähemmän. Osatyökyvyttömyyseläkkeet poikkeavat täysistä työkyvyttömyyseläkkeistä myös diagnoosien suhteen niin, että osatyökyvyttömyyseläke myönnetään useammin erityisesti tuki- ja liikuntaelinsairauksien perusteella. Diagnoosiryhmien väliset erot sairauspäivärahoissa eivät osatyökyvyttömyyseläkkeelle ja täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden välisiä eroja kuitenkaan selitä, sillä erot havaittiin kaikissa tarkastelluissa diagnoosiryhmissä.

Kuntoutushistoria

Ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena on ehkäistä tai ainakin myöhentää toiminta- ja työkyvyn heikentymistä ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä. Kuntoutujan hyvinvoinnin ja työkyvyn edistämisen lisäksi kuntoutuksella tavoitellaan säästöjä työnantajien ja eläkejärjestelmän menoihin. Kuntoutus on eläkkeeseen nähden ensisijainen tuen muoto, joten ennen työkyvyttömyyseläkepäätöksen tekemistä eläkelaitoksen on varmistettava, että eläkkeenhakijan kuntoutusmahdollisuudet on selvitetty. Kuntoutuksen osalta tässä raportissa tarkasteltiin työikäisille suunnattua Kelan ammatillisesti painottunutta kuntoutusta ja kuntoutuspsykoterapiaa sekä työeläkekuntoutusta. Kuntoutustoimenpiteisiin osallistuneiden osuutta tarkasteltiin aina kymmenen vuotta eläkkeelle siirtymisestä taaksepäin.

Täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä suurempi osuus kuin ei-eläkkeelle siirtyneiden vertailuryhmästä oli ollut kuntoutuksessa jo kymmenen vuotta ennen eläkkeen alkamista. Kuntoutuksessa olleiden osuus kasvoi selvästi viimeisenä vuotena ennen eläkkeelle siirtymistä, mutta silloinkin vain reilut kuusi prosenttia oli ollut Kelan järjestämässä kuntoutuksessa ja reilu prosentti työeläkekuntoutuksessa. Eläkkeenhakijoiden asiakirjoihin perustuva tutkimus osoitti, että työkyvyttömyyseläkkeen hakemisvaiheeseen ajoittuva lääketieteellinen hoito ja lääkinnällinen kuntoutus olivat selvästi yleisempiä kuin ammatillinen kuntoutus ja muut ammatilliset toimenpiteet (Gould ym. 2014).

Kelan kuntoutuksen painottuminen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden taustassa liittyy osittain työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden keskimääräistä löyhempään työelämäsidokseen. Työttömyyttä koskevissa tarkasteluissa havaittiin, että varsin suuri osa, 52 prosenttia työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä, oli

kokenut työttömyyttä edeltävien kuuden vuoden aikana. Siten työeläkekuntoutukseen pääsyn kriteerit – kuten riittävät edeltävä työansiot – eivät välttämättä olleet heidän kohdallaan täyttyneet, joten he olivat ohjautuneet Kelan kuntoutuksen piiriin. Kelan kuntoutuksessa olleiden ja työeläkekuntoutuksessa olleiden osuuksia ei kuitenkaan pidä suoraan verrata toisiinsa, sillä kuntoutusmuodot eivät ole yhteismitallisia ja tässä tarkastellut Kelan kuntoutusmuodot on suunnattu laajemmille ryhmille. Kelan kuntoutuksen kriteerit eivät myöskään ole yhtä tiukasti ammatillisia kuin työeläkekuntoutuksessa. Toisaalta on muistettava, että merkittävä osa Kelan kuntoutuksesta kohdistuu alle 30-vuotiaisiin, joita näissä tarkastelussa ei ollut mukana.

Kelan kuntoutuksessa eläkettä edeltävänä vuonna olleiden osuus oli suurimmillaan (11 %) mielenterveyden häiriöiden vuoksi eläkkeelle siirtyneillä. Erityisen usein eläkkeelle siirtyneet olivat osallistuneet Kelan kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseille, joihin esimerkiksi ASLAK-kuntoutus sisältyy. Lisäksi kuntoutuspsykoterapiaan osallistuminen oli yleistä mielenterveyden häiriöiden takia eläkkeelle siirtyneillä. Työeläkekuntoutuksessa sen sijaan painottuivat hieman muita enemmän tuki- ja liikuntaelinten sairauksien takia eläkkeelle siirtyneet.

Tulokset heijastavat Kelan ja työeläkelaitosten välistä työnjakoa sekä kuntoutuksen että eläkkeiden myöntämisessä: työeläkelaitosten kuntoutus on suunnattu pääasiassa työelämään tiiviisti kiinnittyneille henkilöille, joilla usein on takanaan pitkä työura ja joiden työkykyä uhkaavat pikemminkin tuki- ja liikuntaelinten sairauksiin kuin mielenterveyden häiriöihin liittyvät haasteet. Kelan kuntoutus sen sijaan on pääosin suunnattu löyhemmin työelämässä kiinni oleville tai työelämän ulkopuolella oleville henkilöille, joiden tilanteeseen usein liittyy mielenterveyden häiriöitä (Autti-Rämö ym. 2012; Blomgren ym. 2011a; Karisalmi ym. 2009). Lisäksi Kelalla on tarjota erityisesti mielenterveyden häiriöistä kärsiville suunnattua kuntoutusta, kuten kuntoutuspsykoterapiaa ja mielenterveyskuntoutuskursseja.

Kuntoutustoimenpiteisiin osallistuneiden osuuden kasvu viimeisenä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävänä vuotena voi johtua siitä, että eläkkeelle siirtyneitä oli yritetty kuntouttaa eläkkeelle siirtymisen ehkäisemiseksi, mutta kaikkien kohdalla tässä ei kuitenkaan oltu onnistuttu. Suuri osa työkykyä edistävään, ylläpitävään ja palauttavaan kuntoutukseen osallistuneista onnistuu kuitenkin ainakin lyhyellä aikavälillä välttämään työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen (Suoyrjö 2010). Koska tässä selvityksessä on tarkasteltu ainoastaan eläkkeelle siirtyneitä, ei tarkastelun perusteella voida kuitenkaan arvioida kuntoutuksen vaikuttavuutta eli sitä, missä määrin toteutetut kuntoutustoimenpiteet ovat onnistuneet ehkäisemään tai myöhentämään työkyvyttömyyseläkkeiden alkamista.

Kuntoutuksen yleistyminen nimenomaan viimeisenä eläkettä edeltävänä vuotena liittyy myös siihen, että Kelan on selvitettävä asiakkaan kuntoutustarve viimeistään siinä vaiheessa, kun sairauspäivärahopäivien määrä ylittää 60 päivää. Moni tämän rajan ylittävä on kuitenkin jo vahvasti työkyvyttömyyseläkkeelle johtavalla polulla, sillä aineistossa noin puolella 60 päivärahopäivää ylittyi ensimmäisen kerran vasta viimeisenä eläkkeelle siirtymistä edeltävänä vuotena. Monien osalta kuntoutukseen ohjaaminen vasta 60 sairauspäivärahopäivän kertymisen jälkeen saattaa siten olla liian myöhäistä. Lienee selvää, että mitä varhemmin työkyvyn heikkenemiseen päästään puuttumaan, sitä todennäköisemmin kuntoutuksella onnistutaan kääntämään suunta eläkepolulta takaisin työelämään (Gould ym. 2012). Varhaisen kuntoutuksen edelleen kehittäminen on tässä avainasemassa.

Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä eläkettä edeltävää kuntoutusta oli ollut selvästi useammalla kuin täysiaikaiselle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä. Vastaaviin tuloksiin ovat työeläkekuntoutuksen osalta päätyneet myös Juopperi ja Lampi (2012). Tuloksen voidaan tulkita tarkoittavan yhtäältä sitä, että kuntoutuksen avulla oli pystytty estämään täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen, ja henkilö oli sen sijaan siirtynyt osatyökyvyttömyyseläkkeelle. Toisaalta täydelle ja osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden erot aiempaan kuntoutukseen osallistumisessa voivat johtua myös siitä, että kuntoutusta oli alun perinkin kohdennettu nimenomaan sellaisiin henkilöihin, joilla oli vielä työkykyä jäljellä ja joille kuntoutuksesta katsottiin olevan hyötyä. Nämä henkilöt ovat todennäköisemmin voineet olla osatyökyvyttömyyseläkkeelle kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneitä.

Työttömyyshistoria

Eläkkeelle jääneiden ja verrokkien työttömyyshistoriaa kyettiin tarkastelemaan takautuvasti kuuden vuoden ajalta. Täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävä työttömyys oli varsin yleistä. Viimeistä edeltävän vuoden aikana ennen eläkkeelle siirtymistä työttömänä oli oltu keskimäärin yli 90 päivää eli kolme kuukautta, ja 12 prosenttia työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä oli ollut työttömänä koko vuoden. Verrokeista koko vuoden työttömänä olleiden osuus oli vastaavana aikana neljä prosenttia. Yli puolet täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä, mutta vain kolmannes verrokeista oli ollut vähintään jonkin aikaa työttömänä eläkettä edeltävän kuuden vuoden aikana. Työttömänä olleiksi ei ole näissä tarkasteluissa laskettu niitä henkilöitä, jotka saivat työttömyysturvalain mukai-

sesti työttömyyskorvausta sairauspäivärahakauden jälkeen työkyvyttömyyseläkeratkaisun odotusaikana.

Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä työttömyystausta oli vähäistä – jopa verrokkeja harvinaisempaa. Tämä johtuu pääasiassa siitä, että osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet olivat hyvin vahvasti työelämään kiinnittyneitä. Osatyökyvyttömyyseläkemahdollisuus on vain työeläkejärjestelmässä, ja osatyökyvyttömyyseläkkeelle jäädään useimmiten suoraan työelämästä työntekoa jatkaen.

Nämä tulokset tarkentavat aikaisempia tuloksia työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvien merkittävästä työttömyystaustasta. Juopperin ja Lammen (2011) työeläkejärjestelmästä eläkkeelle siirtyneitä koskevassa tutkimuksessa havaittiin, että työsuhteessa olevien osuus vähenee työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävien vuosien aikana. Blomgrenin ym. (2011a) tutkimuksessa havaittiin, että merkittävä osa vuonna 2004 työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä tuli pitkäaikaisyöttömyydestä: lähes neljännes oli ollut vähintään kahden vuoden ajan työttömänä eläkkeelle siirtymisvuoden ja sitä edeltävän neljän vuoden aikana kun koko tarkastelujakson aikana kertyneet työttömyyspäivät laskettiin yhteen. Lisäksi joka kuudennella oli vastaavana aikana ollut jonkinlainen työttömyysjakso.

Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltäneinä vuosina työttömyys näytti jonkin verran lisääntyvän, mutta tämä johtui pääasiassa taloudellisten suhdanteiden vaikutuksesta: niin työkyvyttömyyseläkkeelle vuonna 2011 siirtyneiden kuin verrokkienkin työttömyys lisääntyi yleisen työttömyysasteen noustessa aikavälillä 2008–2009, mutta väheni sen jälkeen. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä tosin vieläkin merkittävämpi viimeisen vuoden työttömyyttä vähentävä tekijä on sairauspäivärahan piiriin siirtyminen. Viimeisenäkin työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävänä vuotena työttömyyspäiviä oli paljon johtuen muuta kuin normaalia sairauspäivärahareittiä eläkkeelle siirtyvien runsaasta työttömyydestä. Normaalireitin ulkopuolelta työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet olivat olleet keskimäärin kolmanneksen siirtymistä edeltävästä vuodesta työttömänä, ja viidesosa normaalireitin ulkopuolelta eläkkeelle siirtyneistä oli ollut työttömänä koko edeltävän vuoden.

Viimeistä työkyvyttömyyseläkettä edeltävää vuotta lukuun ottamatta työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä oli eläkettä edeltävinä vuosina keskimäärin selvästi enemmän työttömyyspäiviä kuin sairauspäivärahapäiviä ja suurempi osuus oli vuosittain saanut työttömyysturvaa kuin sairauspäivärahaa. Tulevan työkyvyttömyyseläkkeen taustalla näyttäisi siis painottuvan vahvempana henkilöiden työttömyys- kuin sairaushistoria. Useiden tutkimusten perusteella tiedetään, että työttömyys kietoutuu yhteen sairastavuuden ja heikon työkyvyn kanssa, mikä johtuu

sekä sairaampien valikoitumisesta työttömiksi että työttömyyden kielteisistä hyvinvointivaikutuksista (Martikainen ja Mäki 2011). Voidaan arvioida, että työttömänä olleista suuri osa oli jo vuosia ennen eläkkeelle siirtymistä ollut tosiasiallisesti ainakin jonkinasteisesti työkyvyttömiä, mutta sairauspäivärahan sijaan heidän tulonsa muodostui työttömyysetuudesta.

Työttömyyttä olivat kokeneet erityisen usein ne henkilöt, jotka siirtyivät eläkkeelle muiden mielenterveyden häiriöiden kuin masennuksen takia. Aiemminkin on havaittu, että muut kuin masennukseen liittyvät mielenterveysdiagnoosit ovat työkyvyttömyyseläkkeen perusteena sitä yleisempiä, mitä enemmän työttömyystaustaa eläkkeelle siirtyneellä on. Erityisesti skitsofrenia sekä alkoholin ja päihitteiden aiheuttamat aivo-oireyhtymät ovat tähän ryhmään kuuluvia diagnooseja, jotka ovat erityisesti pitkäaikaistyöttömyyttä kärsineillä muita useammin eläkkeen perusteena (Blomgren ym. 2011a). Sen sijaan kasvainten perusteella eläkkeelle siirtyneillä työttömyystaustaa oli selvästi vähemmän kuin muissa sairausryhmissä. Sairausryhmät eroavatkin toisistaan siinä, miten vahvasti sairausongelmien voi olettaa liittyvän henkilön työttömyyteen. Esimerkiksi kasvainten perusteella työttömäksi valikoidutaan todennäköisesti vain harvoin, kun taas mielenterveyden häiriöiden vaikutus työttömäksi joutumiseen lienee suuri ja työttömyys voi myös usein olla mielenterveyden häiriöiden taustasyynä (Martikainen ja Mäki 2011).

Työterveyshuollon aktiiviset toimenpiteet voivat edistää työn mukauttamista työkykyyn sopivaksi ja helpottaa työhön paluuta (Gould ym. 2014). Työterveyshuollon tehtävä on myös koordinoida työkyvyn seuranta työssä olevien osalta (STM 2011), mutta työttömillä ei ole vastaavaa työkyvyn ylläpitämisestä vastuussa olevaa järjestelmää. Työttömyys tuo siten merkittäviä haasteita työkyvyn heikkenemisen seurantaan. Tosin vuonna 2011 voimaan tullut uusi terveydenhuoltolaki (L 1326/2010) velvoittaa kunnat järjestämään terveystarkastuksia kaikille opiskelu- ja työterveyshuollon ulkopuolelle siirtyville nuorille ja työikäisille. Jos työkyvyn havaitaan heikentyneen, työtön tulisi ohjata jatkohoitoon tai kuntoutukseen taikka sairauslomalle ja edelleen eläkkeelle. Vastuunjako eri toimijoiden välillä on kuitenkin epäselvä työsuhteessa oleviin verrattuna (Saikku 2013).

Työttömien osalta myöskään etuusjärjestelmäämme rakennetut työkyvyn seurannan instrumentit eivät välttämättä toimi. Työikäisten työkyvyn heikkenemistä seurataan keskeisesti sairauspäivärahopäivien kertymän kautta. Kelan tulee selvittää työikäisen kuntoutustarve viimeistään 60 sairauspäivärahopäivän jälkeen ja sairauspäivärahan ensisijaisuusajan vahvistamisen yhteydessä 150 päivän kohdalla Kelan tulee tiedottaa kuntoutusmahdollisuuksista ja eläkkeen tai muun kor-

vauksen hakemisesta. Sairausvakuutuslain ja työterveyshuoltolain muutoksissa 1.6.2012 näitä sairauspäivärahan maksamiseen sidoksissa olevia puuttumispisteitä edelleen lisättiin (Juvonen-Posti ym. 2014). Muutosten jälkeen työnantajan tulee ilmoittaa työterveyshuoltoon vähintään kuukauden mittaiset sairauspoissaolot ja 90 sairauspäivärahapäivän jälkeen sairauspäivärahan maksamisen edellytyksenä on lääkärin lausunto työntekijän jäljellä olevasta työkyvystä ja työhön paluun mahdollisuuksista.

Työttömät ovat suurelta osin tämän sairauspäivärahakertymien varaan rakennetun seurantajärjestelmän ulkopuolella. On todettu, että hoitavat lääkärit eivät aina kirjoita työkyvyttömille työttömille todistuksia sairauspäivärahan hakemista varten ja vaikka kirjoittaisivatkin, työttömät eivät aina toimita todistuksia eteenpäin etuutta hakeakseen. Vaikka myös työttömien työkyvyn seuranta on pyritty terävöittämään, keskeisenä kehityskohteenä onkin pidetty sitä, että työttömiä kannustettaisiin tarvittaessa sairauspäivärahan hakemiseen ja heitä kohdeltaisiin sairauspäivärahaprosessissa samalla tavoin kuin työssä olevia (TEM 2011). Tällöin myös heidän pitkittyneisiin työkykyongelmiinsa päästäisiin pureutumaan entistä aikaisemmassa vaiheessa. Tilanteen parantaminen vaatii myös etuuslainsäädäntöön ja työkyvyttömyysprosessiin liittyvän tietouden lisäämistä työttömien asiakkaiden kanssa työskentelevän lääkärikunnan joukossa sekä sektorirajat ylittävää yhteistyötä eri toimijoiden välillä.

Päätelmiä

Tässä raportissa on tarkasteltu työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspäiväraha-, kuntoutus- ja työttömyyshistoriaa. Aikaisempaa rekisteritutkimusta aiheesta ei juuri ole. Aineisto käsittää sekä kansaneläke- että työeläkejärjestelmän mukaiset vähintään 30 vuotta täyttäneillä alkaneet työkyvyttömyyseläkkeet vuodelta 2011 ja on siten kattava ja tuore. Tarkastelut perustuvat tarkkoihin päivämääriin niin työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen kuin sairauspäivärahojen, kuntoutuksen ja työttömyydenkin osalta. Tämä on tarpeellista, koska työkyvyttömyyseläkettä edeltävissä prosessissa kalenterivuositason tiedon voidaan ajatella olevan liian karkeata. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden lisäksi tutkimuksessa käytettiin vertailuryhmää, jotta sairauspäivärahojen, kuntoutuksen ja työttömyyden yleisyyttä voidaan suhteuttaa ei-työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneeseen väestöön.

Yleinen käsitys on, että sairauspoissaolot kasaantuvat ja pitkittyvät vähitellen ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen on pitkän prosessin huipentuma. Täs-

sä tutkimuksessa havaittiin, että sairauspäivärahaa saaneiden osuus ja korvauspäivien lukumäärä keskimäärin kasvoivat työkyvyttömyyseläkkeen lähestyessä. Tämän voidaan ajatella kuvaavan heikentyvää terveyttä. Korvattujen sairauspäivärahopäivien määrä oli kuitenkin viimeistä vuotta lukuun ottamatta melko vähäinen, ja suurella joukolla työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä ei ollut mitään merkittävää sairauspäivärahahistoriaa. Osittain tämä johtuu työttömyystaustan yleisyydestä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden joukossa – työttömyysturvalta ei aina siirrytä sairauspäivärahalle, vaikka työkyky olisikin heikentynyt. On myös muistettava, että tässä tarkasteltiin vain työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneitä. Tarvitaan myös prospektiivista tutkimusta eri pituisten sairauspäivärahakausien ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen yhteydestä. Kun halutaan tarkastella työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden terveydentilaa, olisi sairauspäivärahatiedon ohella hyvä käyttää myös muita terveydentilaa kuvaavia mittareita.

Diagnoosiryhmien välillä havaittiin joitakin selkeitä eroja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairauspäivärahahistoriassa. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltäviä sairauspäivärahoja oli muita enemmän tuki- ja liikuntaelinten sairauksien tai masennuksen vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä. Diagnoosiryhmien väliseen vertailuun voivat vaikuttaa esimerkiksi käytännöt siinä, minkä pituisia sairauspäivärahakausia eri sairauksien perusteella myönnetään sekä eri sairauksien vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden ikäerot. Taustamuuttujia on raportissa tarkasteltu vain yksi kerrallaan. Ikä ja muut väestöryhmätekijät kaipaisivat jatkossa tarkempaa tarkastelua. Tässä raportissa ei ole myöskään huomioitu sairauspäivärahan perusteena olevan sairauden diagnoosia. On mahdollista ja todennäköistäkin, että osa aikaisemmista sairauspäivärahoista ei kuitenkaan liity työkyvyttömyyseläkkeelle johtaneeseen sairauteen. Sairauspäivärahojen diagnoosi olisi mahdollista paremmin huomioida rajatumpiin diagnoosiryhmiin keskittyvissä tarkasteluissa kuin mitä tässä raportissa on ollut mahdollista tehdä.

Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävään kuntoutukseen osallistuminen yleistyi selkeästi vasta viimeisten työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisestä edeltäneiden vuosien aikana. Kokonaisuutena kuntoutuksessa olleiden osuudet vaikuttavat matalilta, mutta on huomioitava, että nämä luvut koskevat vain työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneitä. Jos kuntoutus on ollut tehokasta, eivät kuntoutuksessa olleet ole koskaan päätyneet tähän tarkasteltavaan ryhmään. Kuntoutus oli työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä toki yleisempää kuin vertailuryhmässä, mikä on oletettavaakin, koska kuntoutukseen pyritään valitsemaan niitä, joille siitä arvellaan olevan eniten hyötyä kun taas vertailuryhmään kuuluvista valtaosa

lienee henkilöitä, joilla ei ole ollut mitään tarvetta kuntoutukseen. Kuntoutuksen vaikuttavuudesta ei siten näiden tulosten pohjalta voida tehdä päätelmiä. Aikaisemmat tutkimukset kuntoutuksen vaikuttavuudesta esimerkiksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen ehkäisijänä tai myöhentäjänä antavat ristiriitaisen kuvan (Lind ym. 2009; Tuomala 2012; Lind ym. 2013). Kuntoutuksen vaikuttavuuteen paneutuva tutkimus vaatisi prospektiivista asetelmaa, jossa kuntoutukseen valikoituminen pyritään huomioimaan mahdollisimman hyvin.

Yhdenmukaisesti aikaisempien tarkastelujen kanssa tämä tutkimus osoittaa, että työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä on työttömyystaustaa useammin kuin samanikäisellä väestöllä keskimäärin. Työttömyys on erityisen selvästi yhteydessä mielenterveysongelmien perusteella myönnettyihin työkyvyttömyyseläkkeisiin. Työttömyyden ja terveyden välinen yhteys on monimutkainen ja todennäköisesti kaksisuuntainen prosessi, jossa esimerkiksi mielenterveyden häiriöistä kärsiminen voi lisätä työttömyysriskiä, ja toisaalta pitkittynyt työttömyys voi pahentaa mielenterveyden häiriöitä. Ongelmana on, että työttömyys voi peittää alleen sairastavuuden, joten työttömien työkykyongelmia ei huomata ennen kuin se on työkyvyn palauttamisen kannalta liian myöhäistä eikä työkyvyn heikkenemiseen päästä näin ollen ajoissa pureutumaan. Työttömien osalta muuta kuin normaalia sairauspäivärahareittiä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen on tavallista, eikä työttömillä ole työterveyshuoltoa, joka toimisi eri tahojen välisenä koordinaattorina. Lisää tutkimusta tarvittaisiin siitä, miten työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltävä työttömyys suhteutuu ajallisesti terveydentilan muutoksiin ja mikä on sen ajallinen suhde sairauspäivärahoihin ja kuntoutukseen.

On myös huomioitava, että pääosa tämän tutkimuksen tarkasteluista oli rajattu täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneisiin. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden huomioiminen antaa kokonaisuudesta jossain määrin erilaisen kuvan. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä oli selvästi enemmän sairauspäivärahoja ja vähemmän työttömyyttä ja he osallistuivat enemmän kuntoutukseen kuin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyvien tiedetään poikkeavan täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvistä monien tekijöiden suhteen. Yksi merkittävimmistä eroista on osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyvien kiinteämpi sidos työelämään, mikä selittää myös tämän tutkimuksen havaintoja. Osatyökyvyttömyyseläke on yksi keino tukea osittain työkykyisten työssäkäyntiä. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyvät on kasvava ja ennistä tärkeämpi ryhmä, joka vaatii myös jatkossa enemmän huomiota.

LÄHTEET

Autti-Rämö I, Hinkka K, Tuulio-Henriksson A, Lind J (2012) Kuntoutus valtakunnallisena toimintana. Teoksessa: Mikkola HM, Blomgren J, Hiilamo H (toim.) Kansallista vai paikallista? Puheenvuoroja sosiaali- ja terveydenhuollosta. Kela: Helsinki.

Blomgren J, Hytti H, Gould R (2011a) Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työttömyys- ja sairaustauista eri eläkejärjestelmissä. Kelan Nettityöpapereita 26/2011: Helsinki.

Blomgren J, Mikkola HM, Hiilamo H, Järvisalo J (2011b) Suomalaisten terveydentila ja terveyteen liittyvät etuudet: indikaattoriseuranta 1995–2010. Kelan Nettityöpapereita 28/2011: Helsinki.

ETK (2013a) Työeläkekuntoutus vuonna 2012. Eläketurvakeskuksen tilastoraportteja 03/2013: Helsinki.

ETK (2013b) Eläkkeellä ja työssä: tilastoraportti eläkeläisten työnteosta vuosina 2007–2011. Eläketurvakeskuksen Tilastoraportteja 05/2013: Helsinki.

ETK ja Kela (2013). Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2012. Suomen virallinen tilasto: Sosiaaliturva 2013. ETK ja Kela: Helsinki.

ETK ja Keva (2013). Suomen työeläkkeensaajat ja vakuutetut 2011. Suomen virallinen tilasto: Sosiaaliturva 2013. ETK ja Keva: Helsinki.

Gould R, Järvikoski A, Härkäpää K (2012) Oikeaan aikaan? Teoksessa: Gould R, Härkäpää K, Järvikoski A (toim.) Toimiiko työeläkekuntoutus? Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 01/2012: Helsinki, 85–108.

Gould R, Kaliva K (2010) Työkyvyttömyyseläke ja ansiotyö. Eläketurvakeskuksen raportteja 2010/5: Helsinki.

Gould R, Laaksonen M, Kivekäs J, Ropponen T, Kettunen S, Hannu T, Rokkanen T, Turtiainen S (2014) Työkyvyttömyyseläkettä edeltävät vaiheet. Eläkehakemusasiakirjoihin perustuva tutkimus. Eläketurvakeskuksen raportteja 06/2014: Helsinki.

Gould R, Nyman H, Lampi J (2008) Osatyökyvyttömyyseläkkeen toimivuus työeläkejärjestelmässä. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2008/7: Helsinki.

Gould R, Nyman H, Takala M (2003) Osittain työkyvytön vai osittain työkykyinen? Eläketurvakeskuksen raportteja 33: Helsinki.

Holma KM, Holma IAK, Melartin T, Rytsälä H, Isometsä ET (2008) Long-term outcome of major depressive disorder in psychiatric patients is variable. *Journal of Clinical Psychiatry* 69 (2):196–205.

Juopperi J, Lampi J (2012) Työllisyys ja kuntoutus ennen työkyvyttömyyseläkepäättöstä. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 01/2012: Helsinki.

Juvonen-Posti P, Pesonen S, Toivio P, Sallmén M, Himanen AK, Hannu T, Takala EP, Niiranen K, Autti-Rämö I, Hinkka K, Uitti J (2012) Työssä jatkamisen tuki pitkittyvässä työkyvyttömyydessä. Arviointitutkimus 1.6.2012 voimaan astuneiden työterveyshuoltolain ja sairausvakuutuslain muutosten täytäntöönpanon toteutumisesta. Työterveyslaitos: Helsinki.

Karisalmi S, Gould R, Virta L (2009) Työkyvyttömyyseläkeläiset eri järjestelmissä. Eläketurvakeskuksen raportteja 2/2009: Helsinki.

Kela (2013a) Kelan kuntoutustilasto 2012. Suomen virallinen tilasto, Sosiaaliturva 2013. Kela: Helsinki.

Kela (2013b) Kelan sairausvakuutustilasto 2012. Suomen virallinen tilasto, Sosiaaliturva 2013. Kela: Helsinki.

Kivimäki M, Forma P, Wikström J, Halmeenmäki T, Pentti J, Elovainio M, Vahtera J (2004) Sickness absence as a risk marker of future disability pension: the 10-town study. *Journal of Epidemiology and Community Health* 58 (8): 710–711.

Kuntoutusportti (2014) Kuntoutusjärjestelmät ja kuntoutusta säätelevä lainsäädäntö Suomessa. <http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/kuntoutus/lainsaadanto/> (luettu 17.1.2014)

Kuiva N (2011) Takaisin työhön vai työkyvyttömyyseläkkeelle? Työkykyä palauttavat prosessit. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 05/2011: Helsinki.

Laaksonen M, Martikainen P, Rahkonen O, Lahelma E (2008) Explanations for gender differences in sickness absence: Evidence from middle-aged municipal employees from Finland. *Occupational and Environmental Medicine* 65 (5):325–330.

L 1290 (2002) Työttömyysturvalaki.

L 1224 (2004) Sairausvakuutuslaki.

L 395 (2006) Työntekijän eläkelaki.

L 568 (2007) Kansaneläkelaki.

L 1326 (2010) Terveysturvalaki.

Lind J, Aaltonen T, Autti-Rämö I, Halonen JP (2009) Kelan kuntoutuksen vuonna 2003 päättäneet: kuntoutuksen rekisteriseuranta vuosina 2003–2006. Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 105: Helsinki.

Lind J, Toikka T, Heino P, Autti-Rämö I (2013) Aslak- ja Tyk-kuntoutujien työuran jatkuminen rekisteritietojen perusteella. Kela, Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 83: Helsinki.

Lund T, Kivimäki M, Labriola M, Villadsen E, Christensen KB (2008) Using administrative sickness absence data as a marker of future disability pension: the prospective DREAM study of Danish private sector employees. *Occupational and Environmental Medicine* 65 (1):28–31.

Martikainen P, Mäki N (2011) Työttömyys. Teoksessa: Laaksonen M, Silventoinen K (toim.) Sosiaaliepideologia. Väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät. Gaudeamus: Helsinki.

Saikka P (2013) Näkökulmia työttömän työkykyyn ja työkyvyn arviointiin. Teoksessa Karjalainen V, Keskitalo E (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa. THL: Helsinki.

STM (2011) Työterveyshuolto ja työkyvyn tukeminen työterveysyhteistyönä. Työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 6/2011: Helsinki.

Suoyrjö H (2010) Kelan järjestämän kuntoutuksen kohdentuminen ja vaikutukset työkykyyn kunnallisilla työpaikoilla. Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 113: Helsinki.

TEM (2011) Työttömien työkyvyn arviointi- ja terveyspalvelut. Työ- ja elinkeinoministeriön raportteja 10/2011: Helsinki.

Tuisku K, Juvonen-Posti P, Härkäpää K, Heilä H, Vainiemi K, Ropponen T (2013) Ammatillinen kuntoutus mielenterveyshäiriöissä. *Duodecim* 129 (24):2623–2632.

Tuomala J (2012) Vaikuttaako kuntoutus työssä jatkamiseen? Teoksessa Gould R, Härkäpää K, Järvikoski A (toim.) Toimiiko työeläkekuntoutus? Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 01/2012: Helsinki, 163–192.

Valle A (2009) Sairauspäivärahopäivien määrä kääntyi laskuun vuonna 2008. Kela, tilastokatsaus. http://www.kela.fi/tilastokatsaukset-2012_tilastokatsaukset-2009 (luettu 17.1.2014)

Eläketurvakeskus on työeläketurvan kehittämisen ja toimeenpanon lakisääteinen yhteistyöelin, asiantuntija ja yhteisten palveluiden tuottaja. Tutkimustoiminnan tavoitteena on tuottaa korkeatasoista ja laajasti hyödynnettävää tietoa eläketurvan arvioimiseen ja kehittämiseen.

Pensionsskyddscentralen är ett lagstadgat samorgan och sakkunnig inom verkställigheten och utvecklingen av arbetspensionsskyddet. Vi producerar gemensamma tjänster för arbetspensionssystemet. Vår forskning har som mål att ta fram högklassig information som nyttiggörs på bred front vid bedömningen och utvecklingen av pensionsskyddet.

The Finnish Centre for Pensions is a statutory co-operation body, expert and producer of joint services for the development and implementation of earnings-related pension provision. The aim of our research is to produce high-quality, widely applicable information for the evaluation and development of pension provision.

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN